

TRABZON VİLAYETİNDEKİ HAPİSHANELERDE KADIN SUÇLULAR: XIX. YÜZYIL SONLARI VE XX. YÜZYILIN İLK ÇEYREĞİNDEKİ YAŞAM VE SAĞLIK KOŞULLARI

Female Offenders in the Prisons of Trabzon Province: Living and Health Conditions in the Late XIXth Century and the First Quarter of the XXth Century

Menekşe YILDIZ USLU¹

Özet

Batı'da sanayileşme süreci ile birlikte XVIII. yüzyılda ortaya çıkan hapisaneler, Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batılı devletlerin baskılarının bir neticesi olarak görülmeye başlanmıştır. Devlet, içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik buhrana rağmen, Batılı devletlerin modern tarzda hapisanelerin yapımı konusundaki baskılarına boyun eğmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda, modern hapisane konusu devletin çözmesi gereken önemli konular arasında yer almıştır. Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinin hemen ardından 1840'da ilan edilen yeni Ceza Kanunu modern hapisanelerin yapım sürecini başlatmıştır. 1851 ve 1858 tarihlerine ait yeni Ceza kanunlarından sonra artık ülke genelinde hapisane yapımı hız kazanmıştır. Osmanlı Devleti, Başta vilayet merkezleri olmak üzere sancak ve kazalarda hapisanelerin yaygınlaştırılması için çaba sarf etmiştir. XX. yüzyıl başlarına gelindiğinde her vilayetin, sancak ve kazalarında hapisaneler açılmıştır. Ancak açılan bu hapisaneler Batılı devletlerin modern hapisane projelerine uygun olarak inşa edilememiştir. 1858 yılında kabul edilen İngiliz Binbaşı Gordon'un raporunda ve 1880 yılında Tevkifhaneler ve Hapisaneler Nizamnamesinde her vilayette kadınlar için ayrı birer hapisane yapılması zorunlu tutulmuştu. Fakat, devlet kadın suçlulara yönelik modern hapisane binaları yapımını hedeflemiş olsa da mali imkânsızlıklar nedeniyle hayata geçirememiştir. Kadın suçlular vilayetlerde, sancak ve kazalarda bulunan erkek hapisanelerinde kendilerine ayrılan koşullarda, belirli bir ücret karşılığında kiralanmış hanelerde veya imamın hanesinde infaz edilmişlerdir. Kadının mahkûm sayısının oldukça az olmasına rağmen kadın suçluların hapsedilmesi için birçok kazada hane kiralama ve gardiyan tayinine ihtiyaç duyulması, hapisane kira ücretleri ve gardiyan maaşlarının karşılanması konusunda devlete ciddi anlamda bir yük getirmiştir. Bu çalışma T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinde yer alan belgeler ışığında XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Trabzon Vilayetindeki hapisanelerde bulunan kadın suçluları, kadın hapisanelerini, yaşam ve sağlık koşullarına dair bilgileri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Trabzon Vilayeti, Hapisane, Kadın, Sağlık.

Abstract

Prisons, which emerged in the XVIIIth century with the industrialisation process in the West, started to be established in the Ottoman Empire in the second half of the XIXth century in consequence of the pressures of Western states. Despite the political and economic depression, the Ottoman Empire had to give in to the pressures of the Western countries for the construction of modern prisons. In this context, the issue of modern prisons emerged as one of the significant challenges to be managed by the state. Immediately after the proclamation of the Imperial Edict of Gulhane, the new Penal Code was adopted in 1840, which initiated the process of constructing modern prisons. Following the new Penal Codes of 1851 and 1858, the construction of prisons accelerated throughout the country. The Ottoman Empire endeavoured for the expansion of prisons in provincial centres, sanjaks, and towns. By the beginning of the 20th century, many prisons were opened in all provinces, sanjaks, and towns. However, these prisons could not be built in accordance with the modern prison projects of Western countries. In the report of the British Major Gordon adopted in 1858 and in the Regulation on Detention Houses and Prisons adopted in 1880, it was obligatory to build separate prisons for women in each province. Nevertheless, even though the state aimed to construct modern prison buildings for female offenders, the project could not be realised due to financial constraints. Female offenders were executed in the male prisons in the provinces, sanjaks, and towns, in the wards allocated to

¹ Dr., Yakıncağ Tarihi Anabilim Dalı, Ordu, Türkiye / e-posta: Dr.M.YildizUslu@hotmail.com / ORCID ID: 0000-0001-8957-8930.

them, in rented houses for a certain fee, or in the imam's house. Although the number of female convicts was quite low, the need for renting houses and appointing guards in many towns for the incarceration of female offenders imposed a serious burden on the state in terms of prison rental fees and the salaries of guards. In the light of the documents in the Ottoman Archives of the Directorate of State Archives of the Presidency of the Republic of Türkiye, this study aims to reveal information about female offenders, women's prisons, and their living and health conditions in the prisons of Trabzon Province until the end of the XIXth century and the first quarter of the XXth century.

Keywords: Ottoman, Trabzon Province, Prison, Women, Health.

Giriş

Arapça kökenli bir kelime olan “habs”; alıkoyma, tutma, zapt etme anlamlarına gelmektedir². Ceza ise, yine Arapça kökenli bir kelime olup, “uygunsuz davranışlarda bulunanlara uygulanan üzüntü, sıkıntı, acı verici işlem veya yaptırım” anlamına gelmektedir (Develioğlu, 2010, 350; Uyanık, 2017, 55; Bardakoğlu, 1997, 54). Hapishane (mahbes) ise Arapça “habs” anlamında ki “hapis” ve Farsça “hane” sözcüğünün birleşmesi ile meydana gelmekte ve hapsedilen kişiye de hapsolünmüş, bir yere kapatılmış anlamlarında “mahbûs” denilmekteydi (Develioğlu, 651; Öztürk, 2014, 26.) Hapis, önceleri suçluyu cezalandırmaktan ziyade, suçlunun veya zanlının cezası belirleninceye veya infaz edilinceye kadar bir yerde tutulması anlamını taşımaktaydı (Özçelik, 2011, 17).

Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde hapis cezası, tam ve asli bir ceza olarak değil, yargılama öncesi tutulma mekânı veya uyarı amaçlı kısa süreli bir ceza aracı olarak uygulanmıştır (Uyanık, 2017, 67; Bardakoğlu, 1997, 63; Temel, 2009, 111). Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılın ortalarına kadar genellikle cezalar; kısas, ta'zir, had, diyet (Yıldız Uslu, 2021, 452), para cezası, kürek cezası, kalebentlik, sürgün, teşhir, dayak atma (Erim, 1984, 80-81), iple asılma, prangaya vurulma veya çuval içinde denize bırakılma gibi bedene veya hayata yönelik cezalar olarak uygulanmıştır (Özlu, 2007, 65) XIX. Yüzyılın ikinci yarısına kadar Osmanlı Devleti'nde genellikle hapishane³ olarak, asırlar boyunca hem bir ceza infaz hem de cezanın infazının gerçekleştirilmesine kadar geçen sürede tutuklulara ev sahipliği yapmış olan (Tamgörgü, 2020, 479) zindanlar, tomruklar ve şehir surlarındaki kaleler kullanılmıştır. Mahkûmlar bu mekanlarda çoğunlukla geçici surette tutulmuşlardır. Mahkûmlar İstanbul'da Yedikule, Baba Cafer ve Tersane zindanlarında⁴ hapsedilmiştir. Batılılaşma faaliyetlerinin hukuki düzenlemelere yansımaları neticesinde ise 1831 yılında İstanbul zindanları kaldırılarak suçlular için özel bir hapishane olan Hapishane-i Umumi kurulmuştur⁵ (Artuk- Alşahin, 175; Öztürk, 2014, 50; Kızıllan, 2011, 64; Zorba, 2023, 37; Ercivan, 2023, 88; Özlu, 2015, 53).

Modern hapishane kavramı Osmanlı Devleti'nde, XIX. yüzyılla birlikte Batılılaşma hareketleri içerisinde yer almaya başlamıştır (Yıldız, 2015, 93). Tanzimat dönemine gelindiğinde her alanda olduğu gibi ceza hukuku alanında da yeni düzenlemelere gidilmiştir (Bardakoğlu, 1997, 59). Bu bağlamda Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra 3 Mayıs 1840 tarihinde bir komisyon tarafından hazırlanmış olan, bir mukaddime, bir hatime, 13 fasıl ve 41 maddeden oluşan Ceza Kanunu⁶ ilân edilmiştir. Kanunun bazı eksiklerini tamamlamak adına yapılan eklemeler yeterli gelmeyince, 1851 yılında 3 fasıl ve 43 maddeden oluşan yeni bir Ceza Kanunu⁷ ilân edilmiştir. 1858'de ise yeni bir kanun yürürlüğe girmiştir. Üç bab, 32

² *Habs* fiilinin yanında *secene* ve *sicn* (*zindana atmak*) fiilleri de kullanılmaktadır.

³ Hapis cezası batıda kilise hukuku tarafından ortaya çıkarılmıştır. Dolayısıyla ilk hapishaneler de manastırlarda açılmıştır. IV. yüzyıldan itibaren ahlaksız olduğu kabul edilen rahip ve rahibelerin arınıp iyileşmeleri için manastırlar hapishane olarak işlev görmüştür. Bugünkü manada ilk hapishane 1595 yılında Amsterdam'da erkekler için açılmış, daha sonra ise 1597'de kadınlar için de bir hapishane yapılmıştır. Bu hapishaneler tüm Avrupa ve daha sonra Amerika için de örnek oluşturmuştur (Daşcıoğlu, 2008, 55; Doğan, 2009, 85).

⁴ Baba Cafer zindanına hırsızlık, zina ve borçlular, Yedikule zindanına devlet erkânı ve siyasi suçlular, Tersane zindanına ise suçlu tersaneliler ve bahriyeliler atılmaktaydı (Daşcıoğlu, 2008, 56).

⁵ Hapishane-i Umumi; 1831 yılında Mehterhane olarak kullanılan Sultan Ahmed'deki İbrahim Paşa Sarayı'nın bir bölümünde kurulmuştur. 250 ve 500 kişilik olmak üzere iki koğuştan oluşan Hapishane-i umumi, İstanbul'un en büyük hapishane binası olarak hizmet vermiştir (Poyraz, 2016, 619).

⁶ 1840 tarihli Ceza Kanununda, Tanzimat Fermanı'nda üzerinde durulan esaslar onaylanarak, keyfi uygulamalara son verileceği ve herkesin kanun önünde eşit olacağı belirtilmiştir (Akgündüz, 2017, 80).

⁷ 1851 tarihli Ceza Kanunu ırz, namus, can emniyetine ve malın muhafazasına ilişkin maddeleri içermektedir. 1840

fasıl ve 264 maddeden oluşan bu yeni Ceza Kanunu⁸, 1810 Fransız Ceza Kanunu'nun tamamının çevirisinden oluşmaktaydı (Akın, 2011, 24) Osmanlı Devleti 1840, 1851 ve 1858 yıllarında yapılan düzenlemeler neticesinde modern anlamda ki ilk hapishaneler⁹ kurulmaya başlamıştır. (Tan, 2020, 105; Bardakoğlu, 1997, 54-64; Artuk-Alşahin, 2016, 174; Öntüğ-Yılmaz, 2021, 58).

Osmanlı Devleti'nde hapishanelerin modern bir görünüme kavuşması hususunda Avrupalı Devletlerin etkisi söz konusuydu. Bu etkilerin bir neticesi olarak Sultan Abdülmecit Dönemi'nde bazı ayrıcalıklara sahip olan İngiltere Büyükelçisi Lord Stratford Canning¹⁰, Osmanlı hapishanelerinin ıslahı konusunda Osmanlıya diplomatik baskı uygulamıştır (Tiryaki, 2021, 430). Stratford Canning, Osmanlı hapishanelerinde yaptığı teftişlerden sonra hazırladığı “*Memorandum on Improvment of Prison in Turkey*” (Osmanlı'daki Hapishanelerin Islahı) adındaki raporunda¹¹ (Yıldız, 2012, 131); Osmanlı hapishanelerinin sağlık ve yaşam koşullarının elverişsizliği, her tip ve her yaşta mahkûmun aynı yerde barınmakta olduğu gibi hususlardan bahsetmiştir. Canning'e göre hem Osmanlı hapishanelerini hem de ceza kanununu değiştirmek için acilen reformlar yapılmalıydı (Akın, 2011, 25). Bu bağlamda, 1856 Islahat Fermanı'nda Osmanlı topraklarındaki hapishane ve tevkifhanelerin¹² düzenlenmesine ilişkin hükümler ile hapishanelerin ıslahında ilk adım atılmıştır (Tiryaki, 2021, 431). Fermandaki hapishane ve tevkifhanelerin düzenlenmesine ilişkin hüküm şu şekildedir¹³: ‘*Hukuk-ı insaniyyeyi hukuk-ı adalet ile tevfiğ etmek için mazannei sū' olanların veyahut te'dibât-ı cezaiyyeye müstehak bulunanların haps ve tevkiflerine mahsus olan kâffe-i mahbes ve mahall-i sâirede usûl-i hapsiyyenin mümkün mertebe müddet-i kalîle zarfında ıslahına mübaşeret olunması*’ (Aydın, 2020, 179; Yıldız, 2012, 165).

Stratford Canning'in Osmanlı Hapishaneleri ıslahı üzerine yaptığı çalışmalardan sonra İngiliz Binbaşı Gordon'da İstanbul başta olmak üzere Osmanlı hapishanelerini incelemiştir. Yaklaşık bir buçuk sene süren Gordon'un incelemeleri sonucunda sunduğu raporda; zanlı ve mahkûmların ayrı yerlerde tutulması, sorgulamaların modern yöntemlerle yapılması, koşulların doluluk oranlarının sınırlandırılması, kadın mahkûmlar için ayrı hapishaneler yapılması, mahkûmların insani şartlarda bulundurulmaları gerektiği belirtilmiştir (Ercivan, 2023, 88). Gordon'un raporu Ocak 1858 yılında Meclis-i Tanzimat, Meclis-i Vükelâ ve Sultan Abdülmecit tarafından resmen kabul edilmiş (Yıldız, 2012, 179) ve Osmanlı ceza infaz sisteminde yer alan kapatma mekânlarının ilk kez “hapishane” başlığı altında toplanmasına neden olmuştur (Yıldız, 2015, 94). Zanlılara, kabahatlılere, cünhaya ve cinayet suçlularına¹⁴ ait suçun türü

tarihli Ceza Kanunu ile benzer maddeleri içeren 1851 tarihli Ceza Kanunu daha geniş şer'î hükümleri kapsamakla birlikte kanuna zabıtaya karşı gelmek, kumarbazlık, sahtekârlık, kız kaçırma, kalpazanlık gibi suçlarda eklenmiştir (Akgündüz, 2017, 81; Gümüş, 2013, 170).

⁸ Başkanlığını Ahmet Cevdet Paşa'nın yaptığı ve Meclis-i Ali-i Tanzimat'ın sekiz üyesinden meydana gelen bir komisyon tarafından kabul edilen ve 1858 tarihinde çıkarılan kanunda, suçlar; cinayet, cünha ve kabahat olarak üçe ayrılmıştır. Cinayet suçlarına idam, kürek, kalebentlik, nefy (sürgün), ömür boyu memuriyetten uzaklaştırma ve medeni hakları kullanmaktan men, cünha ve kabahat suçları için hapis, memuriyetten uzaklaştırma ve para cezaları öngörülmüştür (Öztürk, 2014, 73; Doğan, 2009, 120).

⁹ İlk Osmanlı hapishanesi 1859 yılında Yanya'da açılmıştır (Türkkan, 2020, 264).

¹⁰ Lord Stratford Canning ile ilgili bkz. Poole, Stanley Lane. *Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1988.

¹¹ Canning, Osmanlı hapishanelerinde acilen üzerinde durulması gereken noktaları beş madde halinde vermiştir. Buna göre; fizikî durum ve iç mimari, aydınlatma, ısıtma, havalandırma ve temizlik, mahkûmların güvenliği, sağlığı, hakça muamele görmeleri, ahlaki açıdan ıslahları ve farklı sınıflara ayrılmalari, hapishanelerin içinde ya da üzerinde otoritenin sağlanması ve mahkûm şikayetlerinin o çevredeki mahkemelere gönderilmesine imkân verilmesi, farklı inançlara sahip mahkûmların ibadetleri yapmalarının sağlanması (Yıldız, 2012, 137).

¹² Tevkifhane: Tutukluların kapatıldığı mekân veya tutuk evi anlamına gelmektedir.

¹³ Islahat Fermanı'nda ‘*mazanna-i sūi olanların ve yâhûd te'dibât-ı cezâ'ıyyeye müstehak bulunanların habs ve tevkiflerine mahsus olan kâffe-i mahbes ve mahall-i sâ'irede usûl-i habsiyyenin mümkün mertebe müddet-i kalîle zarfında ıslahına mübaşeret olunması*’ şeklinde ifade edilen hükümde de hapishane konusuna değinilmiş ve ceza infaz usulünün değiştirilmesi yoluna gidileceği üzerinde durulmuştur (Yıldız, 2012, 165).

¹⁴ Cinayet suçu için genellikle idam ve hapisle birlikte ağır işlerde çalışmayı gerektiren kürek cezası verilirken, cünha ve kabahat suçları için para cezası, sürgün ve kalebentlik cezalarına ek olarak birincisi için “te'dip” ikincisi için ise “tekdir” amacıyla 1 haftadan 3 seneye kadar hapis cezası verilmiştir. Yaralama, silah çekme, hırsızlık ve yan kesicilik, ırza geçme, tecavüz, kız kaçırma, çocuk kaçırma, çocuk düşürtme, haneye tecavüz, yalancı şahitlik ve

ve ağırlığına göre dört tip hapisane olacağı belirtilmiştir. Böylece Stratford Canning'in öne sürdüğü hapisane ıslahatı meselesi, ana hatları daha genişletilmiş bir şekil alarak, devletin yeniden yapılanma sürecinde başlıca unsurlarından birisi haline gelmiştir. Böylece hapisanelerin ıslahı meselesinde Tanzimat ile başlayan modernleşme sürecinde önemli adımlar atılmıştır (Tiryaki, 2021, 431; Yıldız, 2012, 179).

II. Abdülhamit döneminde hapisanelerle ilgili düzenlemeler devam etmiş ve ilk ciddi düzenlemeler bu dönemde yapılmıştır (Özçelik, 2011, 19; Tekin-Özkes, 2008, 187-189). 1878 Berlin Antlaşmasına kadar, genellikle iki katlı, kârgir, ısıtma, ıaşe, temizlik, salgın hastalıklar, güvenlik konularında ciddi sorunları ve eksiklikleri olan hapisaneler yapılmıştır. Eksikliklerine rağmen bu hapisanelerde kapasiteden fazla mahkûm bulunması yeni hapisanelerin yapılmasını gerekli kılmıştır (Hanılçe-Şeyhoğlu, 2020, 416). Bu bağlamda 1880 tarihinden itibaren hapisaneler Adliye Nezaretinden alınarak Dâhiliye Nezaretine bağlanmış ve 20 Mayıs 1880'de¹⁵ 97 maddelik "Tevkifhaneler ve Hapisaneler Nizamnamesi" yayımlanarak hapisanelerin statüsü belirlenmiştir. Nizamname gereğince hapisaneler; tevkifhane, hapisane, hapisane-i umumi olarak üçe ayrılmış (Özçelik, 2011, 19; Demirbaş, 2010, 32; BOA. DH. MB. HPS. M. 31/82) ve her kaza, liva ve vilayet merkezinde hapisane açılmasına karar verilmiştir (Dağ, 2022, 169). Özellikle her vilayette kadınlar için ayrı birer hapisane yapılması zorunlu tutulmuştur (Tekin, 2010, 90; Arslan, 2020, 2126). Bu nizamnameyle birlikte hapisanelerin yaşam koşulları açısından düzenlenmesi, işlemiş oldukları suç türlerine göre tutukluların ayrı bölmelerde tutulmaları, hapisane personelinin görev ve yetki alanlarının neler olduğu, tutukluların hakları ile yükümlü oldukları yetkilerin neler olduğu ve benzeri idari prosedürler açık bir şekilde belirtilmiştir (Çoban, 2023, 439).

Osmanlı Devleti'nde 1880 Nizamnamesi ile birlikte modern hapisanelerin yapımı hedeflenmiştir (Yıldız Uslu, 2021, 454). Fakat, XIX. yüzyılın sonlarında devletin içinde bulunduğu olumsuz ekonomik ve siyasi koşullar nedeniyle yapılması planlanan modern hapisanelerin inşasını gerçekleştirilememiş, bunların yerine özellikle Sultan II. Abdülhamit döneminde ülke genelinde kârgir, tek veya iki katlı, eski binalardan dönüştürülen veya şahıslardan kiralanan köhne, genellikle bodrum katlarından oluşan yapılar yaygınlaşmaya başlamıştır (Temel, 2009, 112).

Osmanlı Devleti'nde kadınların suç işleme oranları erkeklere oranla çok düşük olsa da kadınlar kimi zaman hırsızlık, fitne-fesat, şirretlik, borç ödememe, hür insan ticareti, katle sebebiyet, yataklık, kerhanecilik ve fahişelik gibi suçlardan yargılanmış ve çeşitli cezalara çarptırılmışlardır (Hanılçe-Şeyhoğlu, 2020, 418). Özellikle İstanbul'da Fahişelik yapan kadınlar erkeklere mahsus olan Baba Cafer Zindanına hapsedilmiştir (Yıldız, 2012, 18). Osmanlı Devleti'nde 1880 Nizamnamesi ile her kaza, liva ve vilayet merkezinde kadınlara özel hapisane açılmasına karar verilmişti. Fakat, 1912 yılına kadar kadın mahkûmların sayısının az olması nedeniyle devlet, kadın mahkûmlara yönelik hapisane binaları yapımını daima hedeflemiş olsa da mali imkânsızlıklar nedeniyle faaliyete geçirememiştir (Poyraz, 2016, 420). Taşrada hapisanelerde kadınlara mahsus bir yer bulunmadığından haklarındaki tahkikat ya da ceza süreleri bitene dek, özellikle kadınlar aylığı 40 ila 140 kuruş arasında değişen ücretlerle özel şahıslardan kiralanan hanelerde veya imam, rahip ve hahamlar gibi din adamlarının hanelerinde hapsedilmişlerdir. Muhtarlık makamının tesis edildiği yerlerde ise imamın yerine muhtar bu işle görevlendirilmiştir (Yıldız, 2012, 122). Kadınlar bazı zamanlarda da gardiyan evlerinde gözetim altında tutulmuşlardır (Hanılçe-Şeyhoğlu, 2020, 424).

Osmanlı Devleti'nde kadın mahkûm ve tutukluların sayısının oldukça az olmasına rağmen kadınların hapsedilmesi için birçok kazada hane kiralama ve gardiyan tayinine ihtiyaç duyulması, hapisane kira ücretleri ve gardiyan maaşlarının karşılanması konusunda devlete ciddi anlamda bir yük getirmiştir. Bu gerekçeyle yeniden yapılandırılmakta olan hapisanelerde kadınlara ait yerlerin ayrılması, kadın hapisanesi olmayan kazalarda ise erkeklere ait hapisanelerden bir koğuşun kadınlara tahsis edilmesi veya yeni bir koğuşun ilavesi suretiyle bu sorunun çözülmesi, bunun mümkün olmaması durumunda ise hükümleri kesinleşmiş kadın suçluların kadın hapisanesi bulunan civar kazalardan birine veya kazaların

yemin gibi suçlar ise hapisle cezalandırılacak hafif ve orta dereceli suçlar olarak kabul edilmiştir (Yıldız, 2012, 193; Budak, 2023, 115-129).

¹⁵ Mayıs 1880 tarihinde çıkarılan nizamname 1917 yılı sonlarında idare tarafından resmîyete dökülerek basılmış ve yapılan birkaç küçük değişiklikle 1930 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Yıldız, 2012, 382).

bağlı buldukları liva hapisanesine gönderilmesi gibi çözüm yollarına başvurulmuştur (Hanilçe-Şeyhoğlu, 2020, 425; Çevik-Çaycı, 2023, 294). Fakat, yaşanan birçok sorunun yanında bir de genel hapisanelerin içinde bulunan kadın hapisanelerindeki kadın mahkûmları, erkek gardiyanların hapisane dışına çıkarıp fuhuşa yönlendirmesi gibi güvenlik ve ahlaka aykırılıkla ilgili sorunları da barındırması ülkenin birçok şehrinde kadın hapisanelerinin acilen inşasını gündeme getirmiştir (Temel, 2022, 537-538).

Trabzon Vilayetindeki Hapishanelerde Kadın Suçlular: Yaşam ve Sağlık Koşulları

Trabzon Vilayeti; Trabzon Sancağı, Canik Sancağı, Gümüşhane Sancağı ve Lazistan Sancağı olmak üzere 4 sancaktan müteşekkildi. Canik Sancağı¹⁶ II. Meşrutiyet Döneminde Trabzon Vilayetinden ayrılarak müstakil sancak haline getirilmiştir. Bu çalışmaya Canik Sancağı da dahil edilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde hapisanelerde bulunan kadın mahkûm ve tutuklulara dair istatistiki bilgilerin yanında kadın mahkûm ve tutukluların yaşam ve sağlık koşullarına dair tespitler ortaya koyulacaktır. Bu hususta tespit edebildiğimiz istatistiki bilgiler aşağıda tablolar ve grafikler halinde detaylı bir şekilde verilmeye çalışılmıştır.

1. Trabzon Sancağındaki Kadın Suçlular

Trabzon Sancağı Hapishaneleri	Mahkûmlar			Tutuklular		
	Cinayet	Cünha	Kabahat	Cinayet	Cünha	Kabahat
Trabzon Merkez Kazası	9	7	-	11	1	-
Maçka Kazası	-	7	-	-	-	-
Akçaabat Kazası	-	-	-	-	-	-
Giresun Kazası	-	20	-	2	1	-
Görece Kazası	-	12	3	7	5	1
Of Kazası	-	4	-	-	-	-
Ordu Kazası	2	4	-	-	1	-
Sürmene Kazası	-	12	6	2	-	-
Tirebolu Kazası	-	5	-	-	1	-
Vakıfkebir Kazası	-	13	13	-	-	-
Toplam Mahkûm ve Tutuklu Sayıları	117			31		

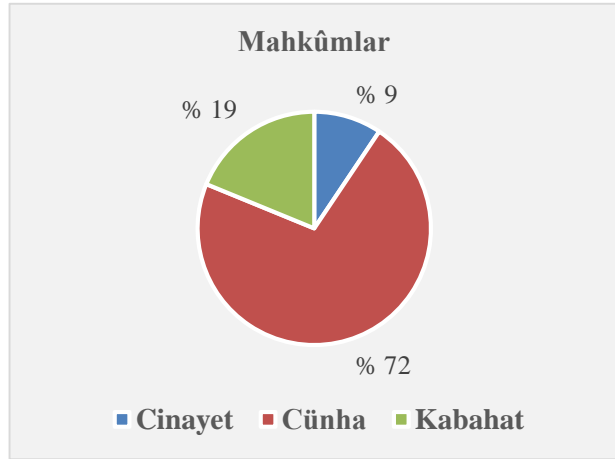
Tablo 1: Trabzon Sancağı Hapishanelerinde bulunan kadın suçluların miktarını ve suç türlerini gösteren cetvel¹⁷

Tablo; Cinayet, cünha ve kabahat suçu olmak üzere üç ana kategori baz alınarak hazırlanmıştır. Tablo 1'e göre Trabzon Sancağı Hapishanelerinde toplam 117 mahkûm ve 31 tutuklunun bulunduğu anlaşılmaktadır. Haklarında ise henüz hüküm verilmemiş toplam 23 kadın daha mevcuttur. Bu veriler

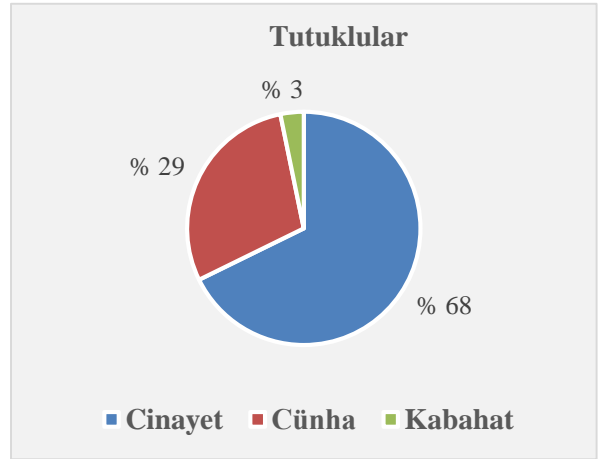
¹⁶ Müstakil Canik Sancağı, Tanzimat'tan önce Sivas eyaletinin sınırları içerisinde yer almaktaydı. 1847 yılında idari olarak Trabzon Vilayetine bağlı iken II. Meşrutiyet Döneminde müstakil sancak haline getirildi. (İpek, 2014, 29).

¹⁷ Tablo 1'de yer alan bilgiler 1913, 1914, 1915, 1916, 1917 ve 1918 yıllarına aittir. Kadın suçlulara ait istatistiki bilgilere hapisanelere ait yoklama cetvellerinden, hapisaneler ile tevkifhaneler hakkında malumat veren sual varakalarından ve hapisanelerin ahval-i umumiyesiyle memurin ve müstahdemine ait izahat varakasından ulaşılmıştır.

tabloya eklenmemiştir. Elde edilen veriler neticesinde Trabzon Sancağı kazalarında yer alan hapisanelerde toplamda kadın suçlu sayısının 171 olduğu görülmektedir. Sancakta bulunan kadın mahkûm ve tutuklular cinayet, cünha ve kabahat suçu nedeniyle hapsedilmişlerdir¹⁸. Tablo 1'e baktığımızda; cinayet suçundan 11, cünha suçundan 84 ve kabahat suçundan 22 mahkûmun olduğu görülmektedir. Tutukluların miktarına baktığımızda ise cinayet suçundan 21, cünha suçundan 9 ve kabahat suçundan 1 kişinin bulunduğu görülmektedir. Tablodaki mahkûm ve tutukluların suçlarına göre dağılımına baktığımızda; % 9'u cinayet, % 72'si cünha % 19'u kabahat suçundan dolayı mahkûmdur. Tutukluların suçlarına göre dağılımına baktığımızda; % 68'lik kısmı cinayet, % 29'luk kısmı cünha ve % 3'lük kısmı da kabahat suçu oluşturmaktadır. Mahkûm ve tutukluların suçlarına göre dağılımının toplamına baktığımızda; Cinayet suçundan % 22 yani 32 kişi, cünha suçundan % 63'lük kısımda 93 kadın mahkûm ve tutuklu bulunurken, kabahat suçundan ise % 15 yani 23 mahkûm ve tutuklu bulunmaktadır. Elde edilen istatistiki bilgiler neticesinde % 63'lük bir oran ile en çok işlenen suç türünün cünha olduğu görülmektedir. İkincisi sırada % 22'lik bir oran ile cinayet suçu, üçüncü sırada da ise % 15 ile kabahat suçu takip etmektedir. Sancakta mahkûm sayısının tutuklu sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Oranlarına baktığımızda % 79'u (117) mahkûm iken % 21'i (31) tutukludur. Yukarıda verilen bilgiler aşağıda gösterilen grafiklerden de takip edilebilmektedir. Tablo 1'de kazalarda yer alan bilgiler ise grafik 1 ve 2'den sonra detaylı bir şekilde ele alınarak aktarılmıştır.

Grafik 1: Trabzon Sancağındaki Mahkûmların Suçlarına Göre Dağılımı

Grafik 2: Trabzon Sancağındaki Tutukluların Suçlarına Göre Dağılımı

1.1. Trabzon Merkez Kazası

Trabzon Merkez Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1913 ve 1917 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1913 ve 1915 yılları arasında toplamda 34 kadın olduğu görülmektedir. Ayrıntılı olarak baktığımızda; Trabzon Merkez Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 tarihli Sual Varakasında, hapishanede, 5 kadın mahkûm ve tutuklunun olduğu görülmektedir. Kadınlardan 2'si mahkûm, 3'ü ise tutukludur (11/25-1.7). 1914 yılında hapishaneye ait mart, temmuz ve kasım aylarına ait 4 ay arayla tutulmuş olan yoklama cetvellerinde kadın suçlulara ait bilgiler yer almaktadır. Buna göre, mart ayında hapishanede 4 kadın mahkûm, tevkifhanede ise 5 tutuklu kadın olduğu görülmektedir.

¹⁸ Osmanlı Devleti'nde adam öldürme suçunun yanında eşkıyalık, rüşvet, cebren kız kaçırma, tecavüz, kundakçılık, kürtaj, hırsızlık, darp ve yaralama, sahte para basmak ve piyasaya sürmek, devlet malını çalmak, sahtekarlık, eşkıyaya yardım ve yataklık gibi pek çok suç türü de cinayet suçu kapsamında değerlendirilmiştir. Yol tezkeresi ve pasaport sahtekarlığı, iğfal, yanıcı madde imal ve dağıtım, tehdit, korkutmak amacıyla silah çekmek, hakaret ve iftira, devlet memuruna ve askerlere hakaret, mahkûm kaçırma, suçlulara yardım ve yataklıkta bulunmak, yetkisiz resmi görev icra etmek, kasıtsız adam yaralama, fuhşa teşvik ve alenen ahlak dışı eylem gerçekleştirmek, gençlere tacizde bulunmak ve ahlaksızlığa itmek, yalancı şahitlik, dolandırıcılık, adi hırsızlık, yankesicilik, adiyen hayvan hırsızlığı, emniyeti suistimal, kumar ve piyango oynatmak, serserilik, sarhoşluk gibi suçlar ise cünha ve kabahat suçu kapsamında değerlendirilmiştir (Güneş-Deve, 2023, 379-380).

Hapishanede bulunan mahkûmlardan 2'si cinayet, 2'si de cünha suçu nedeniyle ceza almışlardır. Bu mahkûmlar 330 tarihine devir etmişlerdir. Hapishanenin Tevkifhane kısmında ise kadınların 4'ü cinayet, 1'i cünha suçundan tutuklu olduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.11/22-1). Temmuz ayına baktığımızda hapishanede 7 kadın mahkûm ve tutuklunun olduğu görülmektedir. Mahkûm kadınlardan 3'ü cinayet suçu, 2'si cünha suçu nedeniyle ceza aldığı, 2 kadınında cinayet suçu nedeniyle tutuklu olarak hapishane bulunduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.16/58-11). Kasım ayına baktığımızda ise hapishanede 6 kadın mahkûm ve tutuklunun olduğu görülmektedir. Bu kadınlardan 2'si cinayet suçu nedeniyle mahkûm iken 4'ü de cinayet suçu nedeniyle tutuklu olarak hapishanede bulunduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.19/6-7). 1914 yılında hapishanede toplamda 22 kadının olduğu görülmektedir. Mart, temmuz ve kasım aylarında hapishanede bulunan mahkûm ve tutukluların sayısının neredeyse eşit olduğu görülür.

Hapishaneye ait Mart 1915 tarihli dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde, hapishanede 1 mahkûm olduğu görülmektedir. Kadın mahkûmun cünha suçu nedeniyle ceza aldığı anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.21/43-3). Aynı ay tutulmuş ikinci bir yoklama cetvelinde ise hapishanede 4 kadın mahkûm ve tutuklunun olduğu görülmektedir. Bu kadınlardan 2'si cinayet suçu, 2'si cünha suçu nedeniyle ceza almış, 1'i de cinayet suçu nedeniyle tutuklu olarak hapishanede bulunduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.20/97). Temmuz ayında ise hapishanede cinayet suçu nedeniyle tutuklu 1 kadının bulunduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.22/8-5). Hapishanede 1913 yılından 1915 yılına kadar geçen süre zarfında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 18 mahkûm ve 16 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

1.2. Maçka Kazası

Maçka Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1914 yılına aittir. Maçka Kazası Hapishanesi'nin Temmuz 1914 tarihli dört aylık yoklama cetveline baktığımızda hapishanede 7 kadın mahkûmun cünha suçu nedeniyle ceza aldıkları görülmektedir (DH.MB.HPS.M.16/58-5). Hapishaneye ait sadece Temmuz 1914 tarihinde tutulmuş olan yoklama cetvelinde kadın suçlulara ait bilgiye rastlıyoruz. Bunun haricinde başka bir bilgiye rastlanılmamıştır.

1.3. Giresun Kazası

Giresun Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1913 ve 1917 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1913 ve 1917 yılları arasında toplamda 37 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak ele aldığımızda; Giresun Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 tarihli Sual Varakasında, Hapishanede 1 kadın mahkûmun olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.11/25). Bu tarihte tutulmuş olan yoklama cetvellerinde ise kadın mahkûma dair bilgiye rastlayamıyoruz. Fakat, hapishanenin Temmuz 1914 tarihli dört aylık yoklama cetvelinde, hapishanede 5 kadın mahkûm ve tutuklunun olduğu görülür. Bu kadınlardan 4'ü cünha suçundan dolayı ceza almış iken, 1'de cünha suçu nedeniyle hapishanede tutukludur (DH.MB.HPS.M.17/6-1). Kasım ayı yoklama cetveline bakıldığında ise hapishanede cünha suçu nedeniyle 3 kadın mahkûm, cinayet suçu nedeniyle de 2 tutuklu kadının olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.19/6-8). Baktığımızda, temmuz ayına nispeten kasım ayında kadın suçlu miktarında bir azalma olduğu söylenebilir. Hapishanenin Ekim 1917 tarihli yoklama cetveli incelendiğinde, hapishanede 13 cünha suçundan dolayı mahkûm kadın olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.34/34-6). Hapishanede en fazla mahkûm ve tutuklunun 1917 yılında görülmüştür. 1913 ve 1917 yılları arasında geçen zaman zarfında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 21 mahkûm ve 3 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

1.4. Görele Kazası

Görele Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1913 ve 1915 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1913 ve 1915 yılları arasında toplamda 29 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak baktığımızda; Görele Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 tarihli Sual Varakasında, hapishanede 1 kadın mahkûmun bulunduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.11/25-1.4). 1914 yılında hapishaneye ait mart, temmuz ve kasım aylarına ait 4 ay arayla tutulmuş olan yoklama cetvellerinde kadın suçlulara ait bilgiler yer almaktadır. Buna göre, mart ayına baktığımızda, hapishanede 2 kadın mahkûm ve tutuklunun olduğu görülmektedir. Hapishanede cünha suçu nedeniyle ceza almış 1 kadın ve kabahat suçu nedeniyle de tutuklu 1 kadın bulunduğu görülür (DH.MB.HPS.M.16/58-1). Temmuz ayında

hapishanede cünha suçu nedeniyle 10 ve kabahat suçu nedeniyle de 3 kadın mahkûmun ceza aldığı anlaşılmaktadır. (DH.MB.HPS.M.16/58-3). Kasım ayında ise 2 kadın cinayet suçu ve 2 kadında cünha suçu nedeniyle hapishanede tutuklu olduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.19/6-10). Hapishanede, 1914 yılında 4 ay arayla tutulan yoklama cetvelleri neticesinde hapishanede toplamda 19 kadının olduğu görülür. En çok kadın suçlunun bulunduğu ayın temmuz ayı olduğu görülmektedir. Bu ayda bir önceki aya göre ani bir artış yaşanmıştır. Fakat bir sonraki ayda kadın suçlu miktarında düşüş yaşandığı görülmektedir. Hapishanesi'nin Mart 1915 yılına ait dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde, hapishanede 6 kadın tutuklunun bulunduğu görülmektedir. Bu tutuklu kadınların 3'ü cinayet, 3'ü de cünha suçundan dolayı hapishanede tutuklu oldukları anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.20/97-5). Kasım ayına ait yoklama cetveline bakıldığında da hapishanede cünha suçu nedeniyle 1 mahkûm, cinayet suçu nedeniyle tutuklu 2 kadın olduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.156/48). 1913 ve 1915 yılları arasında geçen zaman zarfında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 15 mahkûm ve 13 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

1.5. Of Kazası

Of Kazası Hapishanesi'ne ait Temmuz 1914 tarihli yoklama cetvelinde, hapishanede 4 mahkûm olduğunu görebiliriz. Bu kadın mahkûmların cünha suçu nedeniyle ceza aldıkları anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.16/58-9). Hapishaneye ait sadece Temmuz 1914 tarihinde tutulmuş olan yoklama cetvelinde kadın suçluya ait bilgiye rastlıyoruz. Bunun haricinde başka bir bilgiye rastlanılmamıştır.

1.6. Ordu Kazası

Ordu Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1913 ve 1918 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1913 ve 1918 yılları arasında toplamda 14 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak baktığımızda; Ordu Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 tarihli Sual Varakasında, hapishanede 1 kadın mahkûmun olduğu görülmektedir. Varakada mahkûmun işlemiş olduğu suçun türüne dair bilgi yer almamaktadır (DH.MB.HPS.M.11/25-1.16). Hapishanenin Kasım 1914 tarihli dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde, hapishanede cinayet suçu¹⁹ nedeniyle ceza almış 1 mahkûm ve cünha suçu nedeniyle de tutuklu 1 kadının olduğu görülmektedir. Bu tarihte kadın suçluların 2'si de hapishaneden tahliye edilmiştir (DH.MB.HPS.M.19/6-17). Fakat hapishaneden kadınların tahliye edilmesinin ardından aradan geçen iki aylık zaman zarfında hapishaneye tekrar kadın suçluların geldiği görülür. Nitekim Ocak 1915 tarihinde tutulan yoklama cetveline baktığımızda hapishanede cünha suçundan 2 mahkûm kadın olduğu görülür. Tutuklu kadın sayısı ise 1'dir. Tutuklu kadın hakkında ise henüz hüküm verilmemiştir (BOA.DH.MB.HPS.M.16/58-14). Kasım 1916 tarihli yoklama cetvelinden de hapishanede cinayet suçu nedeniyle tutuklu 1 kadının bulunduğu anlaşılmaktadır (BOA.DH.MB.HPS.M.32/41-3). İki ay sonra 1917 tarihinde tutulmuş olan İzahat Varakasında, hapishanede 1 mahkûm ve 2 tutuklu kadın bulunduğu görüyoruz (DH.MB.HPS.M.27/34). Bu tarihte tutulmuş olan yoklama cetvellerinde ise kadın mahkûm ve tutuklulara dair bilgiye rastlayamıyoruz. Fakat, Kasım 1918 tarihinde tutulmuş olan yoklama cetvelinde, hapishanede cünha suçu nedeniyle 2 mahkûm, 2'si de hakkında hüküm verilmemiş tutuklu kadın bulunduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.34/34-7). Hapishane kayıtları neticesinde elde edilen verilerden 1913 yılından 1918 yılına kadar hapishanede her yıl kadın suçluların olduğu tespit edilmiştir. 1913 yılından 1918 yılına kadar hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 7 mahkûm ve 7 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

1.7. Sürmene Kazası

Sürmene Kazası Hapishanesinde kadın suçlulara Temmuz ve Kasım 1914 tarihinde tutulmuş olan yoklama cetvelinde rastlamaktayız. Temmuz 1914 tarihli dört aylık yoklama cetveline bakıldığında, hapishanede 14 mahkûm ve tutuklu kadın olduğu görülmektedir. Kadın mahkûmlardan 6'sı cünha ve 6'sı da kabahat suçu nedeniyle ceza almıştır. Kadın Tutuklulardan ise 2'si cinayet suçu nedeniyle hapishanede tutuklu olduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.16/58-4). Kasım ayı yoklama cetveli incelendiğinde ise hapishanede 6 kadın mahkûmun cünha suçu nedeniyle ceza aldıkları anlaşılmaktadır

¹⁹ Arşivde yer alan 3 Aralık 1859 tarihli belgede Ordu'nun Ulubey Kazasından Rabia Hatun'un eşi Durmuş'u katlettiği için diyet ödemeye ve on beş sene kürek cezasına mahkûm edildiği görülmektedir. Bu belge yargı reformu sonrası suçların yeniden tasnif edilmesine bir örnektir (BOA.A.MKT.MVL.112/24-1).

(DH.MB.HPS.M.19/6-11). Temmuz ayından kasım ayına kadar geçen dört aylık süre zarfında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 18 mahkûm ve 2 tutuklunun bulunduğu görülmektedir. Hapishanede 1914 yılının temmuz ve kasım aylarında toplamda 20 kadın suçlunun olduğunu görebiliriz.

1.8. Tirebolu Kazası

Tirebolu Kazası Hapishanesinde kadın suçlulara 1914 ve 1917 yıllarında rastlıyoruz. Bu yıllarda hapishanede toplamda 8 kadın bulunmaktaydı. Temmuz 1914 yılına ait dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde, hapishanede 1 kadın mahkûmun cünha suçu nedeniyle ceza aldığını görebiliriz (DH.MB.HPS.M.16/58-10). Kasım ayına ait yoklama cetveline baktığımızda, hapishanede 4 kadın mahkûmun cünha suçu nedeniyle ceza aldıklarını görmekteyiz (DH.MB.HPS.M.19/6-9). Temmuz ve kasım aylarına ait yoklama cetvelerine göre hapishanede toplam 5 kadın suçlunun olduğu anlaşılmaktadır. Kasım ayında temmuz ayına göre suçlu sayısında bir artış yaşanmıştır. Kasım 1917 tarihli dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde ise, hapishanede 3 tutuklu kadın olduğu görülmektedir. Tutuklu kadınlardan 1'i cünha suçu nedeniyle hapishanede tutulduğu ve 2 kadın tutuklunun ise henüz hakkında hüküm verilmediği anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.34/34-8). 1914 ve 1917 yıllarında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 5 mahkûm ve 3 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

1.9. Vakfikebir Kazası

Vakfikebir Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1913 ve 1917 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1913 ve 1917 yılları arasında toplamda 31 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak baktığımızda; Vakfikebir Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 tarihli Sual Varakasında, hapishanede 1 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz (DH.MB.HPS.M.11/25-1.5). Bu tarihte tutulmuş olan yoklama cetvelerinde ise kadın mahkûma dair bilgiye rastlayamıyoruz. Fakat, hapishanenin Temmuz 1914 tarihli dört aylık yoklama cetvelinde hapishanede 25 kadın mahkûm olduğu görmekteyiz. Bu kadınlardan 12'i cünha suçu, 13'ü ise kabahat suçu nedeniyle hapishanede mahkûm oldukları anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.16/58-12). Bu tarihte hapishanede bulunan kadın suçlu miktarının oldukça fazla olduğunu görmekteyiz. Temmuz 1915 yılına ait dört aylık yoklama cetvelinde ise hapishanede cünha suçu nedeniyle ceza almış 1 kadın mahkûm bulunduğu görülmektedir. (DH.MB.HPS.M.22/8). Son olarak Kasım 1917 tarihli yoklama cetveline bakıldığında, hapishanede 4 kadın tutulunun bulunduğu görülmektedir. Kadın tutukların haklarında henüz hüküm verilmemiştir (DH.MB.HPS.M.20/97). 1913 ve 1917 yılları arasında geçen zaman zarfında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 27 mahkûm ve 4 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

Trabzon Sancağındaki Kadın Suçluların Yaşam ve Sağlık Koşulları

XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Trabzon Sancağının merkez ve kazalarında bulunan kadın suçluların yaşam ve sağlık²⁰ koşullarına baktığımızda, kadın suçlular için inşa edilmiş ayrı bir hapishane binası olmadığı görüyoruz. Trabzon merkez kazasında hükümet dairesinin avlusunda kadın suçluların tutuklu bulunduğu iki odalı bir hapishane bulunmaktaydı²¹ (BOA.DH.MB.HPS.M.11/25). Trabzon Hapishanesi sıhhi şartlara uygun şekilde inşa edilmemiş ve fiziki olarak da kötü durumdaydı. Bu nedenle hapishane şartları kadın suçluların barınmasına elverişli değildi.

²⁰ 1880 tarihli Hapishaneler ve Tevkifhaneler Nizamnamesinde, hapishanelerin sıhhi şartları ile ilgili düzenlemeler ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Buna göre; her hapishanede bir hastane bulunacak, hapishanelerin sıhhi durumları Adliye Nezareti tarafından tayin olunacak doktorlar tarafından sağlanacaktır. Doktorlar her gün hasta mahkûmları muayene edeceklerdir. Diğer yandan hapishane doktoru en az haftada bir defa hapishaneyi, dükkân odalarını, koğuşları, ceza yerlerini ve diğer alanları kontrol edip gerekli sıhhi tedbirleri almak ile mükelleftir. Kadınlar için ayrı odalar bulunacaktır. Ayrıca her sene sonunda hapishanede ortaya çıkan hastalık ve diğer sağlık problemlerine dair bir rapor Adliye Nezaretine gönderilecektir (Daşcıoğlu, 2008, 70).

²¹ 1854 yılına ait bir belgede Trabzon'da kadınların hapsedilmesi gerektiğinde 50 kuruş kira verilerek imam Ahmed Efendinin hanesi kullanılmaktaydı (MVL.342/76). 1903 yılında Trabzon valisi tarafından Dahiliye Nezaretine gönderilen evrakta Asiye Bint-i Osman'ın Trabzon Kadın Hapishanesinde mahkûm olduğu görülmektedir (DH.TMIK.M.153/28).

Kadınlar, hapisanede gerektiğinde kendileri için ayrılan koşulların erkeklere tahsis edilmesi nedeniyle başka sancak veya kazalardaki kadın hapisanelerine gönderilmiş, ya da tahliye edilmişlerdir. Ayrıca gerektiğinde kadınlar için yıllık bin kuruşa gelen yeni bir hanede kiralanmıştır (Şimşek, 2017, 148-154). Hükümet kadın mahkûm ve tutukların sıhhi şartlara uygun yaşayabileceği modern bir hapisane inşasını bu dönemde gerçekleştirememiştir.

Sancağın Ordu Kazasında da kadın suçlular için yapılmış özel bir hapisane binası bulunmuyordu. Fakat kadın hapisanesi ve tevkifhanesi erkek hapisanesinin içerisinde yer almaktaydı (DH.MB.HPS.M.11/25) Hapisanenin fiziki ve sıhhi şartları genel olarak suçluların barınmasına uygun değildi. Kadınların bulunduğu koğuş, binaya ek olarak yapılmış ahşap bir yapıdaydı ve koğuşun abdesthanenin önünde bulunması nedeniyle durulmaz bir haldeydi. Bu dönemde hapisanenin tadilat edilmesi konusunda yoğun bir çaba sarf edilmiştir (Yıldız Uslu, 2021, 454). Sancağın Giresun kazasında da kadınlar suçlular için inşa edilmiş özel bir hapisane bulunmamaktaydı. Mevcut hapisane erkek hapisanesi içerisinde kadınlara ayrılmış bir koğuştan ibaretti. (DH.MB.HPS.M.11/25) hapisane sıhhi şartlara uygun bir vaziyette değildi. Hapisanede gereğinden fazla mahkûm bulunmasının yanı sıra hapisanenin ciddi anlamda tadilata ihtiyacı vardı. Hapisane odaları rutubetliydi ve salgın hastalıklar görülmekteydi (DH.MB.HPS.96/48; DH.MB.HPS.M.12/82).

Görelle, Vakfikebir, Tirebolu, Akçaabat, Sürmene, Of kazalarında ise kadınlara ait özel bir hapisane bu dönemde bulunmamaktaydı (DH.MB.HPS.M.11/25). Kazalarda bulunan erkek hapisanelerinde de kadınlara özel bir koğuşun ayrılması mümkün olamamıştır. Özellikle Akçaabat hapisanesinde kadınlara özel bir koğuş tahsis edilmemiştir. Çünkü hapisane harap bir halde ve fazladan mahkûm bulunduğundan yer sıkıntısı çekilmekteydi (DH.MB.HPS.7/3) Sancağın Maçka Kazası Hapisanesinde kadın suçlular için hükümet konağının alt katında bulunan iki oda hapisane ve tevkifhane olarak tahsis edilmiştir (DH.MB.HPS.M 11/25). Of kazasındaki kadın suçlular kirası aylık 32 buçuk kuruş olan Of Kazası Nisa Hapisanesi adı verilen bir hanede hapsedilmişlerdir (DH.MKT.579/72). Maçka kazasında da kadınlar için aylığı 30 kuruşa gelen bir hane kiralanmıştır. (DH.MKT.2251/14). Akçaabat kazasında aylığı yine 30 kuruşa gelen ve iki odadan ibaret olan bir hane hapisane olarak işlev görmüştür (DH.MKT.2178/63; DH.MKT.2237/19). Vakfikebir kazasında ise tutuklu olan kadınlar güvenli bir hanede hapsedilmişlerdir (DH.MKT.481/66). Tirebolu kazasında da kadınların hapisane olarak kaldıkları bir hane bulunmaktaydı ve bu hanenin sıhhi şartlara uygun olmadığı için yeniden tadilat edilmesi gereken bir durumdaydı. Sürmene kazasında da kadın suçlular için yine kiralık bir hane hapisane olarak kullanılmıştır (DH.MB.HPS.M.44/19).

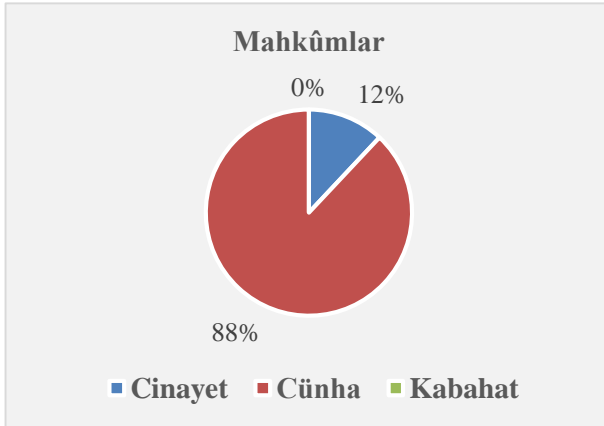
2. Gümüşhane Sancağındaki Kadın Suçlular

Gümüşhane Sancağı Hapishaneleri	Mahkûmlar			Tutuklular		
	Cinayet	Cünha	Kabahat	Cinayet	Cünha	Kabahat
Gümüşhane Merkez Kazası	1	-	-	5	-	-
Kelkit Kazası	1	1	-	4	-	-
Şiran Kazası	1	21	-	-	-	-
Torul Kazası	-	-	-	1	-	-
Toplam Mahkûm ve Tutuklu Sayıları	25			10		

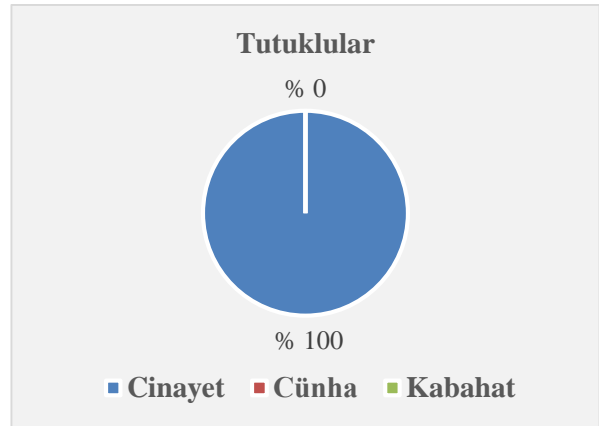
Tablo 2: Gümüşhane Sancağı Hapishanelerinde bulunan kadın suçluların miktarını ve suç

türlerini gösteren cetvel²²

Tablo; cinayet, cünha ve kabahat suçu olmak üzere üç ana kategori baz alınarak hazırlanmıştır. Tablo 2'ye göre Gümüşhane Sancağı Hapishanelerinde 25 mahkûm ve 10 tutuklu bulunduğu anlaşılmaktadır. Haklarında ise henüz hüküm verilmemiş toplam 4 kadın daha mevcuttur. Bu veriler tabloya eklenmemiştir. Elde edilen veriler neticesinde Gümüşhane Sancağı kazalarında yer alan hapishanelerde toplam kadın mahkûm ve tutuklu sayısı 39'dur. Mahkûm ve tutuklular cinayet, cünha ve kabahat suçu nedeniyle hapsedilmişlerdir. Tablo 3'e baktığımızda; cinayet suçundan 3 ve cünha suçundan 22 mahkûm bulunmaktadır. Kabahat suçundan ise hiç mahkûm bulunmamaktadır. Tutukluların miktarına baktığımızda ise cinayet suçundan 10 kişi bulunmaktadır. Cünha ve Kabahat suçundan ise hiç kimse bulunmamaktadır. Mahkûm ve tutukluların suçlarına göre dağılımının toplamına baktığımızda; % 12'si Cinayet ve % 88'i cünha suçundan dolayı mahkûmdur. Tutukluların suçlarına göre dağılımına baktığımızda; % 100'lük kısmı cinayet suçu oluşturmaktadır. Mahkûm ve tutukluların suçlarına göre dağılımının toplamına baktığımızda; % 37'lik kısımda cinayet suçundan 13 kişi ve cünha suçundan dolayı % 63 yani 22 mahkûm bulunmaktadır. Kabahat suçundan ise hiç mahkûm ve tutuklu bulunmamaktadır. Elde edilen İstatistiki bilgiler neticesinde % 63'lük bir oran ile en çok işlenen suç türünün cünha olduğu görülmektedir. İkincisi sırada ise % 37'lik bir oran ile cinayet suçu takip etmektedir. Elde edilen istatistiki verilerden sancakta mahkûm sayısının tutuklu sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Oranlarına baktığımızda % 71'i (25) mahkûm iken % 29'u (10) tutukludur. Yukarıda verilen bilgiler aşağıda gösterilen grafiklerden de takip edilebilmektedir. Tablo 2'de kazalarda yer alan bilgiler ise grafik 3 ve 4'den sonra detaylı bir şekilde ele alınarak aktarılmıştır.

Grafik 3: Gümüşhane Sancağındaki Mahkûmların Suçlarına Göre Dağılımı

Grafik 4: Gümüşhane Sancağındaki Tutukluların Suçlarına Göre Dağılımı

2.1. Gümüşhane Merkez Kazası

Gümüşhane Merkez Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1914 ve 1915 yılları arasına tarihlenmektedir. Hapishanede 1914 ve 1915 yılları arasında toplamda 8 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak baktığımızda; Gümüşhane Sancağı Merkez Kazası Hapishanesi'ne ait Temmuz 1914 tarihli dört aylık yoklama cetvelinde, hapishanede 2 kadın tutuklunun olduğunu görmekteyiz. Kadın tutuklular hakkında henüz hüküm verilmemiştir (DH.MB.HPS.M .16/58-13) Hapishanenin, Mart 1915 tarihli dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde, 1 kadın tutuklunun olduğunu görebiliriz. Kadın tutuklunun cinayet suçu nedeniyle hapishanede tutulduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.21/5). Hapishanenin Temmuz 1915 yılına ait dört aylık yoklama cetvelinde ise 5 kadın

²² Tablo 2'de yer alan 1913, 1914 ve 1915 yıllarına aittir. Kadın suçlulara ait istatistiki bilgilere hapishanelere ait yoklama cetvellerinden, hapishaneler ile tevkifhaneler hakkında malumat veren sual varakalarından ulaşılmıştır.

tutuklu olduğu görülmektedir. Bu kadın tutukluların cinayet suçundan hapisanede tutulduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.22/8-7). Mart ayından temmuz ayına kadar geçen dört aylık zaman zarfında hapisanede kadın suçlu oranında az sayıda bir artış yaşanmıştır. Temmuz 1914 yılından Temmuz 1915 yılına kadar hapisanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 1 mahkûm ve 7 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

2.2. Kelkit Kazası

Kelkit Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 tarihli Sual Varakasında, hapisanede 1 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz (DH.MB.HPS.M.11/25-1.14). Bu tarihte tutulmuş olan yoklama cetvellerinde ise kadın mahkûma dair bilgiye rastlayamıyoruz. Fakat, hapisanenin Ekim 1914 tarihli yoklama cetvelinde cinayet suçundan 1 kadın mahkûmun olduğunu (DH.MB.HPS.M.16/58-2), yine aynı yıl Aralık ayında tutulmuş olan yoklama cetvelinde ise cünha suçundan 1 kadın mahkûmun bulunduğunu görebiliriz (DH.MB.HPS.M.19/6-1). Hapisanenin Temmuz 1915 tarihli dört aylık yoklama cetveline bakıldığında, hapisanede 4 kadın tutuklunun olduğunu görebiliriz. Bu kadın tutukluların cinayet suçu nedeniyle hapisanede tutulduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.22/8-15). Aralık 1913 yılından Temmuz 1915 yılına kadar hapisanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 3 mahkûm ve 4 tutuklunun bulunduğu görülmektedir. Hapisanede 1913 ve 1915 yılları arasında toplamda 7 kadın suçlunun bulunduğunu görebiliriz.

2.3. Şiran Kazası

Şiran Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1913 ve 1915 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapisanede 1913 ve 1915 yılları arasında toplamda 23 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak ele aldığımızda; Şiran Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 tarihli Sual Varakasında, hapisanede 1 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz. Varakada kadın Mahkûmun işlemiş olduğu suçun türüne dair bilgi bulunmamaktadır (DH.MB.HPS.M.11/25-1.15). Bu tarihte tutulmuş olan yoklama cetvellerinde ise kadın mahkûma dair bilgiye rastlayamıyoruz. Ancak hapisanenin Temmuz 1914 tarihli dört aylık yoklama cetveline baktığımızda, 20 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz. Bu kadın mahkûmların cünha suçu nedeniyle ceza aldıkları anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.16/58-8). Hapisanenin Kasım 1914 tarihli dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde ise, hapisanede 1 kadın mahkûmun olduğu görülmektedir. Kadın mahkûmun cinayet suçundan dolayı ceza aldığı anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.19/6-14). Temmuz ayından kasım ayına kadar aradan geçen dört aylık zaman zarfında hapisanede kadın suçlu sayısında gözle görülür bir düşüş görülmektedir. Aynı yıl temmuz ayında 20 kadın suçlu bulunurken kasım ayında bu sayı 1'e düşmüştür. Hapishanesinin Temmuz 1915 yılına ait dört aylık yoklama cetveline baktığımızda, hapisanede 1 kadın mahkûmun olduğu görülmektedir. Bu kadın mahkûmun cünha suçu nedeniyle ceza aldığı anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.22/8-16). Aralık 1913 yılından Temmuz 1915 yılına kadar hapisanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 23 mahkûmun bulunurken tutuklu ise hiç bulunmamaktadır.

2.4. Torul Kazası

Torul Kazası Hapishanesi'nin Temmuz 1914 yılına ait dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde, hapisanede 1 kadın tutuklunun bulunduğunu görebiliriz. Kadın tutuklunun cinayet suçu nedeniyle hapisanede tutuklu olduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.16/58-7). Hapishaneye ait sadece Temmuz 1914 tarihinde tutulmuş olan yoklama cetvelinde kadın suçluya ait bilgiye rastlıyoruz. Bunun haricinde başka bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Gümüşhane Sancağındaki Kadın Suçluların Yaşam ve Sağlık Koşulları

Gümüşhane Sancağındaki kadın suçluların yaşam ve sağlık koşullarına baktığımızda, Gümüşhane Sancağında kadın suçlular için inşa edilmiş ayrı bir hapisane binası olmadığı görüyoruz. Gümüşhane Merkez kazasında kadınlara ait özel bir hapisane yoktu (BOA. DH. MB.HPS.M.11/25). 1913 yılında Torul Kaymakamı'nın emriyle Hristiyan bir adamın annesi kazada kadınlara özel bir hapisane bulunmadığı için Gümüşhane Merkez Kazasındaki erkek hapisanesinin alt katında bulunan özel bir yerde hapsedilmiştir. Bunun üzerine Gümüşhane metropolit²³ vekili tarafından ilgili birimlere telgraf

²³ Metropolit, Hristiyanlıkta bir bölgenin tüm kiliselerinden sorumlu piskopos veya başpiskopos anlamında kullanılan bir kelimedir.

çekilmiştir. Vekilin kaymakamlığa kadın mahkûmun hapisshaneden alınarak papazın evinde hapsedilmesi hususundaki müracaatı kaymakamlık tarafından dikkate alınmış ve metropolit vekilinin talebi kabul edilerek kadının cezasını çekmesi için papazın evinde hapsedilmesi uygun bulunmuştur (DH.İ.UM.EK.67/53). Bunun üzerine Gümüşhane Kazasında kadın hapisshanesi olmadığından mahkûmlar için aylık kirası 70 kuruş olan bir hane hapisshane olarak kiralanmıştır. Torul Kazasında ve Şiran Kazasında da mahkûm kadınların infazları, geçici bir süreliğine belli bir ücret karşılığında imamın hanesinin veya uygun bir yerin kiralanması ile gerçekleştirilmekteydi. Kelkit kazasında da durum aynıydı. Kaza hapisshanesinde kadınlara özel bir hapisshane yoktu ve mevcut hapisshanenin içerisinde de kadınlara ayrılmış bir koğuş bulunmuyordu. Yöneticiler, kazada imamın hanesinin kadınlar için hapisshane olarak kullanılması yoluyla hapisshane sorununa çözüm bulmaya çalışmıştır (DH.MKT.159/58; BOA.DH.MB.HPS.M.11/25; DH.MKT. 1179/6).

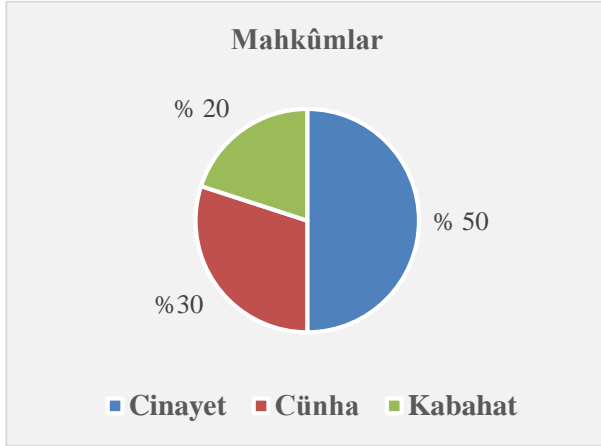
3. Lazistan Sancağındaki Kadın Suçlular

Lazistan Sancağı Hapishaneleri	Mahkûmlar			Tutuklular		
	Cinayet	Cünha	Kabahat	Cinayet	Cünha	Kabahat
Lazistan Merkez Kazası	5	1	-	2	-	-
Rize Kazası	-	-	-	-	-	-
Atina Kazası	-	2	2	-	-	-
Hopa Kazası	-	-	-	-	-	-
Toplam Mahkûm ve Tutuklu Sayıları	10			2		

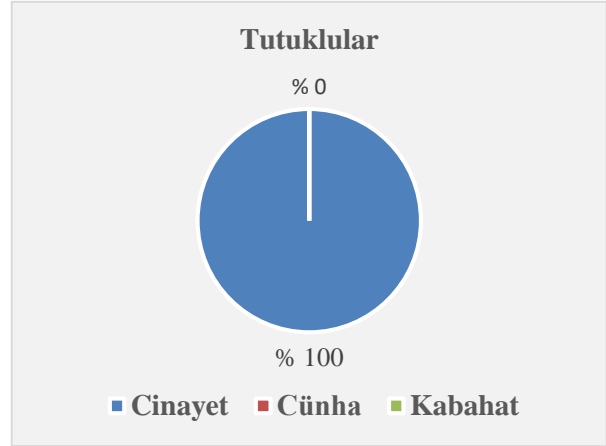
Tablo 3: Lazistan Sancağı Hapishanelerinde bulunan kadın suçluların miktarını ve suç türlerini gösteren cetvel²⁴

Tablo; cinayet, cünha ve kabahat suçu olmak üzere üç ana kategori baz alınarak hazırlanmıştır. Tablo 3'e göre toplam 10 mahkûm ve 2 tutuklunun bulunduğu anlaşılmaktadır. Haklarında ise henüz hüküm verilmemiş toplam 15 kadın daha bulunmaktadır. Bu kadınlara dair veriler tabloya eklenmemiştir. Elde edilen veriler neticesinde Lazistan Sancağı kazalarında yer alan hapisshanelerde toplam kadın mahkûm ve tutuklu sayısı 27'dir. Mahkûm ve tutuklular cinayet, cünha ve kabahat suçu nedeniyle hapsedilmişlerdir. Tablo 3'e baktığımızda; cinayet suçundan 5, cünha suçundan 3 ve kabahat suçundan dolayı 3 mahkûm bulunmaktadır. Tutukluların miktarına baktığımızda ise cinayet suçundan 2 kişi bulunmaktadır. Cünha ve kabahat suçundan dolayı ise hiç tutuklu bulunmamaktadır. Tablodaki mahkûm ve tutukluların suçlarına göre dağılımına baktığımızda; % 50'si cinayet suçundan, % 30'u cünha suçundan ve % 20'si ise kabahat suçundan mahkûm bulunmaktadır. Tutukluların suçlarına göre dağılımına baktığımızda; % 100'lük kısmı cinayet suçu oluşturmaktadır. Mahkûm ve tutukluların suçlarına göre dağılımının toplamına baktığımızda; Cinayet suçundan % 55 yani 6 kişi, cünha suçundan % 27'lik kısımda 3 kadın mahkûm ve tutuklu bulunurken, kabahat suçundan ise % 18 yani 2 mahkûm ve tutuklu bulunmaktadır. Elde edilen İstatistiki bilgiler neticesinde %55'lik bir oran ile en çok işlenen suç türünün cinayet olduğu görülmektedir. İkincisi sırada % 27'lik bir oran ile cünha suçu, üçüncü sırada da ise % 18 ile kabahat suçu takip etmektedir. Sancakta mahkûm sayısının tutuklu sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Oranlarına baktığımızda % 83'ü (10) mahkûm iken % 17'i (2) tutukludur. Yukarıda verilen bilgiler aşağıda gösterilen grafiklerden de takip edilebilmektedir. Tablo 3'de kazalarda yer alan bilgiler ise grafik 5 ve 6'dan sonra detaylı bir şekilde ele alınarak aktarılmıştır.

²⁴ Tablo 3'de yer alan 1913, 1914 ve 1915 yıllarına aittir. Kadın suçlulara ait istatistiki bilgilere hapisshanelere ait yoklama cetvellerinden, hapisshaneler ile tevkifhaneler hakkında malumat veren sual varakalarından ulaşılmıştır.

Grafik 5: Lazistan Sancağındaki Mahkûmların Suçlarına Göre Dağılımı

Grafik 6: Lazistan Sancağındaki Tutukluların Suçlarına Göre Dağılımı

3.1. Lazistan Merkez Kazası

Lazistan Sancağı Merkez Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1914 ve 1915 yıllarına aittir. Hapishanede 1914 ve 1915 yıllarında toplamda 10 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak ele aldığımızda; Hapishaneye ait Temmuz 1914 tarihli yoklama cetvelinde 2 kadın tutuklu olduğunu görebiliriz. Kadın tutukluların haklarında henüz hüküm verilmediğinden yoklama cetvelinde suçun türüne dair detaylı bilgiye ulaşamıyoruz (DH.MB.HPS.M.17/6-4). Aynı yıla ait kasım ayı yoklama cetvelinde ise, hapishanede 7 kadın mahkûm ve tutuklunun olduğunu görebiliriz. Kadın mahkûmların 5'i cinayet suçu nedeniyle mahkûm iken diğer 2'si de yine cinayet suçu nedeniyle tutukludur (DH.MB.HPS.M.19/6-15). Temmuz ayından kasım ayına kadar aradan geçen dört aylık zaman zarfında hapishanedeki kadın suçlu sayısının arttığı görülmektedir. Hapishane'nin Temmuz 1915 yılına ait yoklama cetveline baktığımızda ise hapishanede 1 kadın mahkûmun cünha suçu nedeniyle ceza aldığı görülmektedir (DH.MB.HPS.M.22/8-16). Temmuz 1914 ve Temmuz 1915 yılları arasında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 8 mahkûm ve 2 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

3.2. Rize Kazası

Rize Kazası Hapishanesi'ne baktığımızda, hapishaneye ait Aralık 1913 tarihli Sual Varakasında, hapishanede 4 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz (DH.MB.HPS.M.11/25-1.10). Fakat, bu tarihte veya daha sonraki yıllarda tutulmuş olan yoklama cetvellerinde kadın suçlulara dair herhangi bir bilgiye rastlayamıyoruz.

3.3. Atina Kazası

Atina Kazası Hapishanesi'nin Temmuz 1914 tarihli dört aylık yoklama cetveline baktığımızda, hapishanede 4 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz. Bu kadın mahkûmların 2'si cünha suçu, 2'sinin ise kabahat suçu nedeniyle ceza aldıkları anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.17/6-2). Hapishaneye ait yoklama cetvellerini incelediğimizde kadın suçlulara dair başka bir bilgiye rastlayamıyoruz.

3.4. Hopa Kazası

Hopa Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1913 ve 1914 yıllarına aittir. Hapishanede 1913 ve 1914 yıllarında toplamda 9 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak incelediğimizde; Hapishaneye ait Aralık 1913 tarihli Sual Varakasında, hapishanede 7 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz (11/25-1.17). Bu tarihte tutulmuş olan yoklama cetvellerinde ise kadın mahkûmlara dair bilgiye rastlayamıyoruz. Ancak hapishanenin Temmuz 1914 yılına ait dört aylık yoklama cetveline baktığımızda 2 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz. Kadın mahkûmların haklarındaki hüküm henüz kesinleşmemiştir (DH.MB.HPS.M.17/6-3).

Lazistan Sancağındaki Kadın Suçluların Yaşam ve Sağlık Koşulları

Lazistan Sancağındaki kadın suçluların yaşam ve sağlık koşullarına baktığımızda, XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde kazalarda kadın suçlular için inşa edilmiş ayrı bir hapisane binası olmadığını görüyoruz. Kadın suçlular çoğunlukla sancak dahilinde ki kaza hapisanelerinde veya belli bir ücret karşılığında özel şahıslardan kiralanan hanelerde infaz edilmişlerdir. Bu dönemde Lazistan Merkez, Rize, Atine ve Hopa kazalarında birer hapisane bulunmaktaydı (BOA.DH.MB.HPS.M.10/4; 27/17) Lazistan Sancağı Merkez Kazasında bu dönemde kadınlara ait özel bir hapisane yoktu. Bu nedenle kadın suçlular aylığı 105 kuruşa gelen bir hanede yeni hapisane binasının inşası bitene kadar infaz edilmişlerdir (DH.MKT.974/26; MVL.711/114). Hapisane inşasının yapıyı bittikten sonra kadın suçlular hapisanede kendilerine ayrılan koğuştta infaz edilmişlerdir. Rize Kazası Hapisanesinde de kadınlara özel bir hapisane bulunmamaktaydı. Kadın mahkûmlar hükümet konağının zemininde bulunan bir odada hapsedilmişlerdir (DH.MB.HPS.M.11/25-1.10). Zeminde yer alan odanın rutubetli, karanlık ve sağlık açısından elverişli bir yer olmaması kadın suçluların barınmasını zorlaştırmıştır (DH.TMIK.S. 60/12). Hopa ve Atina kazalarında da kadınlara özel bir hapisane olmadığını ayrıca kazalarda bulunan erkek hapisanelerinde kadınlara ayrılan bir koğuşunda bulunmadığını görmekteyiz. Hopa ve Atina'da kadın hapisanesi inşa etmenin oldukça masraflı olacağı düşünüldüğünden kadın suçluların infazları gerektiğinde uygun bir yerin kiralanması yoluna başvurulmuştur. Bu nedenle de aylık 50 kuruşa bir hane kadın suçlular için kiralanmıştır. Hopa ve Atina kazalarında yapılması planlanan modern hapisane binalarının inşası konusundaki yazışmalarda kadınlara da özel bir yerin ayrılmasının gerekliliği ve aciliyeti üzerinde durulmuştur (DH.MB.HPS.M.11/25; ŞD.1825/26).

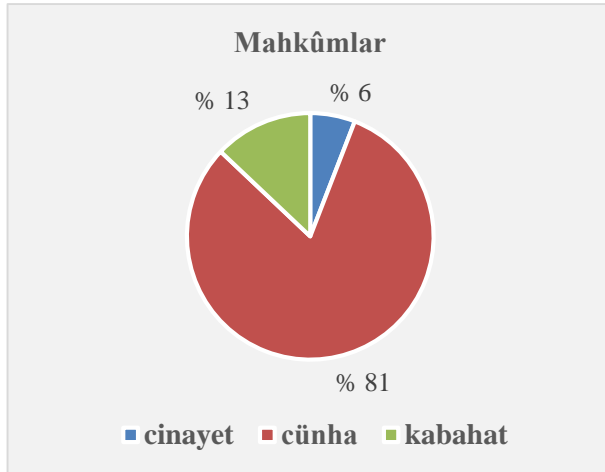
4. Canik Sancağındaki Kadın Suçlular

Canik Sancağı Hapishaneleri	Mahkûmlar			Tutuklular		
	Cinayet	Cünha	Kabahat	Cinayet	Cünha	Kabahat
Canik Merkez Kazası	2	1	-	1	-	-
Samsun Kazası	3	11	-	13	9	-
Bafra Kazası	-	1	-	-	-	-
Havza Kazası	-	1	-	-	-	-
Çarşamba Kazası	-	1	-	-	-	-
Fatsa Kazası	-	15	2	-	-	-
Terme Kazası	-	-	-	-	1	-
Ünye Kazası	-	37	9	1	-	-
Hapisane ismi belirtilmemiş	-	2	-	-	-	-
Toplam Mahkûm ve Tutuklu Sayıları	85			25		

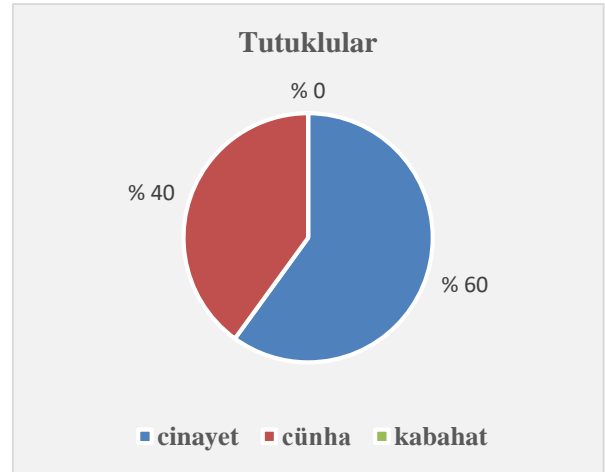
Tablo 4: Canik Sancağı Hapishanelerinde bulunan kadın suçluların miktarını ve suç türlerini gösteren cetvel²⁵

²⁵ Tablo 4'de yer alan bilgiler 1913, 1914, 1915, 1916, 1917,1918, 1919 ve 1920 yıllarına aittir. Kadın suçlulara ait istatistiki bilgilere hapisanelere ait yoklama cetvellerinden, hapisaneler ile tevkifhaneler hakkında malumat veren sual varakalarından ve hapisanelerin ahval-i umumiyesiyle memurin ve müstahdemine ait izahat varakasından ulaşılmıştır.

Tablo; cinayet, cünha ve kabahat suçu olmak üzere üç ana kategori baz alınarak hazırlanmıştır. Tablo 4’de göre Canik Sancağı Hapishanelerinde toplam 85 mahkûm ve 25 tutuklunun bulunduğu anlaşılmaktadır. Sancakta bulunan kadın mahkûm ve tutuklular cinayet, cünha ve kabahat suçu nedeniyle hapsedilmişlerdir. Sancakta hakkında ise henüz hüküm verilmemiş toplamda 90 kadın daha mevcuttur. Bu kadınlara ait veriler tabloya eklenmemiştir. Elde edilen veriler neticesinde Canik Sancağı kazalarında yer alan hapishanelerde toplamda kadın suçlu sayısının 200 olduğu görülmektedir. Tablo 4’de baktığımızda; cinayet suçundan 5, cünha suçundan 69 ve kabahat suçundan 11 mahkûmun olduğu görülmektedir. Tutukluların miktarına baktığımızda ise cinayet suçundan 15 ve cünha suçundan 10 kişi bulunmaktadır. Kabahat suçundan ise hiç mahkûm bulunmamaktadır. Tablodaki mahkûm ve tutukluların suçlarına göre dağılımına baktığımızda; % 6’sı cinayet suçundan, % 81’i cünha suçundan ve % 13’ü kabahat suçundan dolayı mahkûmdur. Tutukluların suçlarına göre dağılımına baktığımızda; % 60’lık kısmı cinayet suçu, % 40’lık kısmı ise cünha suçu oluşturmaktadır. Mahkûm ve tutukluların suçlarına göre dağılımının toplamına baktığımızda; Cinayet suçundan % 18 yani 20 kişi, cünha suçundan % 72’lik kısımda 79 kadın mahkûm ve tutuklu bulunurken, kabahat suçundan ise % 10 yani 11 mahkûm ve tutuklu bulunmaktadır. Elde edilen İstatistikî bilgiler neticesinde % 72’lik bir oran ile en çok işlenen suç türünün cünha olduğu görülmektedir. İkincisi sırada % 18’lik bir oran ile cinayet suçu, üçüncü sırada da ise % 10 ile kabahat suçu takip etmektedir. Sancakta mahkûm sayısının tutuklu sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Oranlarına baktığımızda % 77’si (85) mahkûm iken % 23’ü (25) tutukludur. Yukarıda verilen bilgiler aşağıda gösterilen grafiklerden de takip edilebilmektedir. Tablo 4’de kazalarda yer alan bilgiler ise grafik 7 ve 8’den sonra detaylı bir şekilde ele alınarak aktarılmıştır.

Grafik 7: Canik Sancağındaki Mahkûmların Suçlarına Göre Dağılımı

Grafik 8: Canik Sancağındaki Tutukluların Suçlarına Göre Dağılımı

4.1. Canik Merkez Kazası

Canik Merkez Kazası Hapishanesi’nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1916 ve 1917 yılları arasına tarihlenmektedir. Hapishanede 1916 ve 1918 yılları arasında toplamda 14 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak baktığımızda; Canik Sancağı Merkez Kazası Hapishanesi’ne ait 1916 tarihli İzahat Varakasında, hapishanede 5 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz (DH.MB.HPS.M.27/17-1). Bu tarihte tutulmuş olan yoklama cetvellerinde ise kadın mahkûmlara dair bilgiye rastlayamıyoruz. Ancak hapishanenin 1917 yılının temmuz ayından kasım ayına kadar geçen süredeki dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde, hapishanede 1 cinayet suçundan dolayı kadın tutuklunun olduğunu görmemiz mümkündür. Tutuklu bulunan kadın suçlu 333 tarihinde hapishanede bulunmaktaydı (DH.MB.HPS.M.31/40-1). Hapishanenin Mart 1918 tarihli yoklama cetveline baktığımızda; cünha suçundan 1, cinayet suçundan 2 mahkûmun, henüz haklarında hüküm verilmemiş ise 6 tutuklu kadının bulunduğu görülmektedir (DH.MB.HPS. 160/57). 1916 ve 1918 yıllarında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 8 mahkûm ve 7 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

4.2. Samsun Kazası

Samsun Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1915 ve 1918 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1915 ve 1918 yılları arasında toplamda 56 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak ele aldığımızda; Samsun Kazası Hapishanesi'nin²⁶ Kasım 1915 tarihli dört aylık yoklama cetvelinde, hapishanede 1 kadın tutuklunun bulunduğu görülmektedir. Kadın tutuklunun cünha suçu nedeniyle hapishanede olduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.156/7-1). Mahkûm ve tutuklu olarak yatmakta olan suçlulara dair bilgilerin elde edildiği bir diğer yıl da 1916 senesi olmuştur. Hapishanenin Temmuz 1916 yılına ait dört aylık yoklama cetveline baktığımızda, hapishanede 3 mahkûm ve 15 tutuklu kadın bulunduğunu görebiliriz. Bu kadınlardan 3'ü cünha suçundan mahkûm, 11'i cinayet suçundan tutuklu ve 4'ü de cünha suçu nedeniyle hapishanede tutuklu olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.25/36-1). Kasım 1916 tarihine ait dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde ise, hapishanede 5 mahkûm ve 6 tutuklu kadın bulunduğunu görebiliriz. Bu kadınlardan 5'i cünha suçundan mahkûm iken 2'si cinayet suçundan ve 4'ü de cünha suçundan tutuklu olduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.26/28-1). Temmuz ayından kasım ayına kadar aradan geçen dört aylık zaman zarfında hapishanedeki kadın suçlu sayısında düşüş olduğu görülmektedir. Aynı yıl temmuz ayında 18 kadın suçlu bulunurken kasım ayında bu sayı 11'e düşmüştür. 1916 yılına ait temmuz ve kasım ayı yoklama cetvellerine baktığımızda toplamda 29 kadın suçlunun olduğunu görmekteyiz. Hapishanesi'nin Kasım 1917 tarihli dört aylık yoklama cetvelinden, hapishanede 3 kadın mahkûm ve 15 kadın tutuklu bulunduğunu anlamaktayız. Kadın mahkûmlardan 2'si cünha suçu nedeniyle ve 1'i de cinayet suçu nedeniyle ceza almışlardır. Kadın tutuklar hakkında henüz hüküm verilmemiştir (DH.MB.HPS.M.32/41-4). Bu tarihteki kadın suçlu sayısı Temmuz 1916 tarihinde ki kadın suçlu sayısı ile aynıdır. 1916 ve 1917 tarihlerinde hapishanede bulunan kadın suçluların sayısının ise oldukça fazla olması dikkat çekicidir. Kasım 1918 yılına ait dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde ise, hapishanede 3 mahkûm ve 5'de tutuklu kadın bulunduğu görülmektedir. Bunlardan 1'i cünha suçu nedeniyle ve 2'si de cinayet suçu nedeniyle ceza almışlardır. Kadın tutuklar hakkında henüz hüküm kesinleşmemiştir (DH.MB.HPS.M.34/34-2). 1915 yılından 1918 yıla kadar geçen süre zarfında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 14 mahkûm ve 42 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

4.3. Bafra Kazası

Bafra Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1915 ve 1920 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1915 ve 1920 yılları arasında toplamda kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak baktığımızda; Bafra Kazası Hapishanesi'nin Mart 1915 tarihli yoklama cetvelinde 4 kadın tutuklunun olduğu ve cünha suçundan dolayı ceza almış 1 mahkûmun kadının olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M. 20/96). Aynı ayda tutulmuş ikinci bir yoklama cetvelinde ise 5 kadın tutuklunun olduğu görülür (DH.MB.HPS.160/57). Hapishanenin Şubat 1917 tarihli İzahat Varakasına baktığımızda, hapishanenin tevkifhane kısmında 1 kadın mahkûmun olduğunu görmemiz mümkün. (DH.MB..HPS.M. 27/17-5). Aynı yılın kasım ayına ait yoklama cetvelinde, hapishanede 6 kadın tutuklunun olduğunu görebiliriz. Kadın tutuklar hakkında henüz hüküm verilmediğinden suçları kesinleşmemiştir (DH.MB.HPS.M.32/41-10). Hapishanenin Mart 1918 tarihli yoklama cetvelinde 5 tutuklu olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.160/57). Temmuz ayına ait yoklama cetveline baktığımızda hapishanede 6 kadın tutuklu olduğunu görmekteyiz. Bunlardan 2'si tahliye edilmiş, 4'ü livaya gönderilmiştir (DH.MB.HPS.M.34/34-5). Hapishanesi'nin Kasım 1918 yılına ait dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde ise hapishanede, 5 kadın tutuklunun olduğu görülmektedir. Bu kadın tutuklar hakkında da henüz hüküm verilmemiştir (DH.MB.HPS.M.40/60-2). Hapishanesi'nin 1 Kasım 1919 ve 1 Şubat 1920 tarihleri arasındaki yoklama cetveline bakıldığında ise, hapishanede 2 kadın tutuklu olduğu görülmektedir. Kadın tutuklar hakkında henüz hüküm verilmediği anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.42/45-5). Görüldüğü üzere temmuz ayında kadın suçluların tahliye edilmesi ve liva hapishanesine gönderilmesinden ardından hapishaneye tekrar kadın suçluların alındığı anlaşılmaktadır.

²⁶ Samsun Kazası Hapishanesi'ne dair yapılan arşiv incelemesinde 1903 yılında Canik Mutasarrıfı tarafından gönderilmiş olan bir evraktan, cürüm suçu nedeniyle Ortaköylü Maryem Bint-i Hoçok adında bir kadının hapishanede tutuklu olduğunu görmekteyiz (DH.EUM.THR.19/53).

1915 yılından 1920 yılına kadar geçen süre zarfında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 2 mahkûm ve 33 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

4.4. Havza Kazası

Havza Kazası Hapishane ve Tevkifhanesi'nin mahkûm ve tutuklu sayısını gösteren Kasım 1917 yılına ait yoklama cetveline baktığımızda, hapishanede 1 kadın mahkûmun olduğunu görüyoruz. Bu kadın mahkûmun cünha suçu nedeniyle ceza aldığı anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.31/36). Hapishaneye ait sadece Kasım 1917 tarihinde tutulmuş olan yoklama cetvelinde kadın suçluya ait bilgiye rastlıyoruz. Bunun haricinde başka bir bilgiye rastlanılmamıştır.

4.5. Çarşamba Kazası

Çarşamba Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1915 ve 1919 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1915 ve 1919 yılları arasında toplamda 12 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak ele aldığımızda; Çarşamba Kazası Hapishanesi'nin Mart 1915 tarihine ait yoklama cetvelinde 4 kadın tutuklunun olduğunu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.20/96). Aynı ay tutulmuş olan ikinci bir yoklama cetvelinde 1 kadın tutuklunun olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.160/57). Şubat 1917 tarihinde tutulmuş olan İzahat Varakasında, hapishanede 1 kadın ve tevkifhane kısmında ise 2 kadın mahkûmun bulunduğu anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.27/17-2). Aynı yılın Kasım ayına ait dört aylık yoklama cetveline baktığımızda, hapishanede 2 kadın tutuklu olduğunu görebiliriz. Kadın tutuklar hakkında henüz hüküm verilmemiştir (DH.MB.HPS.M.32/41-1). Hapishanenin Mart 1918 tarihli yoklama cetvelinde 1 tutuklu kadının olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.160/57). Kasım ayına ait yoklama cetveli incelendiğinde ise, hapishanede 1 tutuklu kadının olduğu görülmektedir. Yoklamada kadın tutuklunun cünha suçu nedeniyle hapishanede tutulduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.34/34-4). 1915 yılından 1919 yılına kadar hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 3 mahkûm ve 9 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

4.6. Fatsa Kazası

Fatsa Kazası Hapishanesi'nin Mart 1915 tarihine ait yoklama cetveline baktığımızda 1 kadın tutuklunun olduğunu görebiliriz (DH.MB.HPS.M.20/96). Aynı ayda tutulmuş olan ikinci bir yoklama cetveline baktığımızda cünha suçundan dolayı 2 kadın mahkûmun olduğu görülür (DH.MB.HPS.160/57). Aynı yılın Temmuz ayına ait dört aylık yoklama cetveline baktığımızda, hapishanede 1 kadın mahkûmun olduğunu görebiliriz. Bu kadın mahkûmun cünha suçu nedeniyle ceza aldığı anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.155/35). Hapishanenin Kasım 1917 yılına ait dört aylık yoklama cetveline bakıldığında, hapishanede 12 mahkûm ve 2 tutuklu kadının bulunduğu görülmektedir. Bu kadınlardan 10'u cünha suçu nedeniyle ve 2'si de kabahat suçu nedeniyle ceza aldıkları görülmektedir. 2 kadın tutuklu hakkında ise henüz hüküm verilmediği anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.32/41-2). Hapishanenin Kasım 1918 yılına ait dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde ise, 2 kadın mahkûmun olduğu görülmektedir. Kadınların 2'sinin de cünha suçu nedeniyle ceza aldıkları anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.(34/34-3). Mart 1915 yılından Kasım 1918 yılına kadar geçen süre zarfında hapishanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 17 mahkûm ve 3 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

4.7. Terme Kazası

Terme Kazası Hapishanesi'nin Mart 1915 tarihli dört aylık yoklama cetveline baktığımızda cünha suçundan tutuklu 1 kadının olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.160/57). Kasım 1917 tarihli dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde ise, hapishanede 1 kadın tutuklu olduğu görülür. Kadın tutuklu hakkında henüz hüküm verilmemiştir (DH.MB.HPS.M.32/41-7).

4.8. Ünye Kazası

Ünye Kazası Hapishanesi'nde bulunan kadın suçlulara ait veriler 1915 ve 1920 yılları arasında tarihlenmektedir. Hapishanede 1915 ve 1920 yılları arasında toplamda 52 kadın suçlu bulunmaktadır. Ayrıntılı olarak baktığımızda; Ünye Kazası Hapishanesi'nin Mart 1915 tarihine ait dört aylık yoklama cetvelinde, cünha suçundan ceza almış 11 ve kabahat suçundan dolayı ceza almış 8 mahkûmun olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.20/96). Aynı ayda tutulmuş olan ikinci bir yoklama cetvelinde ise cünha suçundan 7 mahkûm olduğu görülür (DH.MB.HPS.160/57). Kasım 1917 yılına ait dört aylık yoklama

cetvelinde, hapisanede 10 mahkûm ve 6 kadın tutuklu olduğu görülür. Bu kadın mahkûmlardan 10'u cünha suçundan ceza almıştır. Kadın tutuklar hakkında ise henüz hüküm verilmemiştir (DH.MB.HPS.M.32/41-5). Hapishanenin Kasım 1918 tarihli dört aylık yoklama cetveli incelendiğinde ise hapisanede cünha suçundan mahkûm 7 kadının ceza aldığı anlaşılmaktadır (DH.MB.HPS.M.34/34-1). Kasım 1919 tarihli dört aylık yoklama cetvelinde, kabahat suçundan ceza almış 1 mahkûm (DH.MB.HPS.M.40/60-1) ve 1920 tarihinde ise cünha suçu nedeniyle ceza almış 1 mahkûm ve cinayet suçu nedeniyle tutuklu 1 kadının olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.42/45-1). 1915 yılından 1920 yılına kadar geçen süre zarfında hapisanede yatmakta olan suçluların tutukluluk durumlarına göre dağılımına bakıldığında 45 mahkûm ve 7 tutuklunun bulunduğu görülmektedir.

Canik Sancağına bağlı üç kazanın hapisane yoklama cetvelleri verilmiş fakat hangi kaza hapisaneleri olduğu bilgisine yer verilmemiştir. Temmuz 1917 tarihli dört aylık yoklama cetveline bakıldığında, hapisanede 2 kadın mahkûmun olduğu görülmektedir. Bu kadın mahkûmlardan 1'i cünha suçu nedeniyle ceza aldığı ve 1'nin ise hakkında henüz hüküm verilmediği görülmektedir (DH.MB.HPS.M.34/34-9). Kasım ayında ise 3 kadın mahkûm ve tutuklunun olduğu görülmektedir. Kadınlardan 1'inin cünha suçu nedeniyle ceza aldığı, 2 kişinin ise hakkında henüz hüküm verilmediği görülmektedir (DH.MB.HPS.M.32/41-9) Mart 1920 yılına ait yoklama cetvelinde ise, henüz hakkında hüküm verilmemiş 3 kadın tutuklunun olduğu görülmektedir (DH.MB.HPS.M.42/45-3). 1917 ve 1920 yıllarında toplamda 8 kadın suçlunun olduğunu görebiliriz.

Canik Sancağındaki Kadın Suçluların Yaşam ve Sağlık Koşulları

Canik Sancağındaki kadın suçluların yaşam ve sağlık koşullarına baktığımızda, XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde kazalarda kadın suçlular için inşa edilmiş ayrı bir hapisane binası olmadığını görüyoruz. Kadın suçluların çoğunlukla sancak dahilinde ki kaza hapisanelerine ait bir veya iki koğuşun ayrılması ile infazları gerçekleştirilmiştir. Kaza hapisanelerinde kadınlara ayrılacak bir yer bulunmadığında ise belli bir ücret karşılığında özel şahıslardan hane kiralama yoluna başvurulmuştur. Canik Merkez Kazası, Samsun, Fatsa, Bafra ve Ünye Kazası hapisanelerinde kadınlar için birer hapisane ve tevkifhane bulunmaktayken, Terme kazasında kadınlar için hapisane bulunmuyordu (BOA.DH.MB.HPS.M.10/4; 27/17)

Samsun Kazası Hapishanesi'ne baktığımızda yaşam ve sağlık koşulları yönünden kadın suçlular için elverişli bir ortam olmadığını görüyoruz (BOA.DH.MB.HPS.M.10/4). Kadın hapishanesi bu dönemde hükümet dairesinin hemen bitişiğinde kârgir olarak inşa edilmiştir (Ünlü, 2007, 187). Hapishanenin bu dönemde fizikî ve sıhhi durumu ise oldukça kötüydü (Demiryürek, 2019, 163). Fatsa Kazasında kadınlara ait özel bir hapisane bulunmuyordu (DH.MKT.2484/126). Kazada bulunan erkek hapishanesinde ise kadın suçluların infazı için ayrılmış bir koğuş yoktu. Kadın suçlular Fatsa kazasında aylığı 85 kuruşa gelen bir hanede infaz edilmişlerdir (BOA. DH.MB.HPS.41/35). Bu dönemde yetkililer, kadın suçluların infazlarının gerçekleştirilebileceği yeni bir hapisane binası inşa edilmesi hususunda gerekli çalışmaları başlatmıştır (DH. MB. HPS. 40/8). Benzer şekilde Bafra Kazası Hapishanesi de kötü bir durumdaydı. Kadın suçlular hükümet konağının avlusunda yer alan hapisane binasının üst katındaki iki odada hapsedilmekteydiler. Hapishanede koğuşların temizliğine dikkat edilmesine rağmen aşırı derecede rutubetliydi. Özellikle de koğuşların hemen yanı başında yer alan tuvaletler sağlık açısından suçlular için büyük risk oluşturmuyordu (Demiryürek, 2019, 165).

Çarşamba Hapishanesi'ne baktığımızda, burası hapisane şartlarına uygun bir şekilde inşa edilmemiştir (Tan, 2022, 1059). Çarşamba Kazası Hapishanesi'nin bir odası kadın hapishanesi ve tevkifhanesi olarak kullanılmaktaydı (27/17; BOA. DH. MB. HPS. M. 10/4). Kadın suçluların hapsedildiği oda jandarma binasında bulunmaktaydı. Bu nedenle kadın suçlular için hapisane olarak inşa edilecek erkek hapishanesinden bağımsız bir binaya ihtiyaç duyulmuştur. Fakat devletin bu dönemde içinde bulunduğu ekonomik şartların zorluğu nedeniyle bu konuda maddi kaynak ayrılması mümkün olamamıştır. Çözüm olarak geçici bir süre olmak şartıyla kadın mahkûmlar için bir hane kiralınması ve orada tutukluluk hallerine devam ettirilmeleri planlanmıştır. Bunun için kaymakamlık vasıtasıyla yıllık altı yüz kuruş ücret talep edilmiştir. Fakat hapisaneler dairesi müdüriyeti tarafından bu miktarın karşılanmasının mümkün olmadığı, kadın suçluların halihazırda tutuldukları yerin mümkün mertebeye tadilat edilerek kullanılması tavsiye edilmiştir (Tan, 2022, 1077).

Sonuç

Suçluların ıslah edilmesi amacıyla Batılı devletlerin baskısı neticesinde ortaya çıkan hapishaneler, tüm Osmanlı coğrafyasında XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren yaygınlaşmaya başlamıştır. Hapishanelerin yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte kadın mahkûm ve tutukluların barınma sorununu da beraberinde getirmiştir. 1858 yılında kabul edilen İngiliz Binbaşı Gordon'un raporunda ve 1880 yılında çıkarılmış olan Tevkifhaneler ve Hapishaneler Nizamnamesinde bu soruna çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Binbaşı Gordon'un raporunda ve 1880 tarihli Tevkifhaneler ve Hapishaneler Nizamnamesinde her vilayette kadınlar için ayrı birer hapishane yapılması zorunlu tutulmuştur. Fakat Osmanlı Devleti'nde 1912 yılına kadar kadın mahkûm ve tutuklular için ayrı birer hapishane inşa edilmesi mümkün olamamıştır. Çünkü, Devletin bu dönemde içinde bulunduğu siyasi ve maddi sıkıntılar kadınlar için ayrı birer hapishane inşa edilmesine imkân sağlayamamıştır. Kadınlar sancakların merkez ve kazalarında hükümet konağı bünyesi yer alan hapishanelerde kendilerine ayrılan birkaç koğuşta infaz edilmişlerdir. Kaza hapishanelerinde kadınlara ayrılacak bir koğuş bulunmadığında ise özel şahıslardan belli bir ücret karşılığında kiralanen hanelerde, imamın veya papazın evinde infaz edilmişlerdir. Yaptığımız araştırma neticesinde, XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Trabzon Vilayetindeki kadın suçlular sancakların merkez ve kazalarında bulunan hapishanelerde kendilerine ayrılan koğuşlarda, özel şahıslardan belli bir ücret karşılığında kiralanen hanelerde veya imamın hanesinde; cinayet, cünha ve kabahat suçlarından dolayı hapsedilmiş oldukları tespit edilmiştir. Kadın suçluların yaşam ve sağlık koşullarına dair yaptığımız araştırma kısıtlı kalmıştır. Elde edilen verilerde kısıtlı olsa kadınların kaldığı mekanların sıhhi şartlara uygun olmadığı görülmüştür. XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Trabzon Vilayetinde; hapishane yoklama cetvelleri, sual varakları ve izahat vakalarından elde edilen bilgilerden toplamda 437 kadın suçlunun bulunduğu tespit edilmiştir. Suçlulara ait istatistiki bilgilere bakıldığında cinayet suçundan % 23 yani 71 kişi, cünha suçundan % 65 198 kişi ve kabahat suçundan da % 12 yani 36 kişi bulunmaktadır. Sancakların istatistiki bilgilerine bakıldığında; Trabzon Sancağında Cinayet suçundan % 22 yani 32 kişi, cünha suçundan % 63'lük kısımda 93 kadın mahkûm ve tutuklu bulunurken, kabahat suçundan ise % 15 yani 23 mahkûm ve tutuklu bulunmaktadır. Gümüşhane Sancağında, % 37'lik kısımda cinayet suçundan 13 kişi ve cünha suçundan % 63 yani 22 mahkûm bulunmaktadır. Lazistan Sancağında, 10 mahkûm ve 2 tutuklunun bulunmaktadır. Cinayet suçundan % 55 yani 6 kişi, cünha suçundan % 27'lik kısımda 3 kadın mahkûm ve tutuklu bulunurken, kabahat suçundan ise % 18 yani 2 mahkûm ve tutuklu bulunmaktadır. Canik sancağında ise 85 mahkûm ve 25 tutuklu bulunmaktadır. Cinayet suçundan % 18 yani 20 kişi, cünha suçundan % 72'lik kısımda 79 kadın mahkûm ve tutuklu bulunurken, kabahat suçundan ise % 10 yani 11 mahkûm ve tutuklu bulunmaktadır. Mahkûm ve tutuklu sayıları açısından diğer kazalarla karşılaştırıldığında büyüklüğü ve nüfus yoğunluğuna bağlı olarak Trabzon ve Canik Sancaklarında kadın suçlu sayısı fazla olmuştur. Trabzon Vilayetinde 1880 tarihli Tevkifhaneler ve Hapishaneler Nizamnamesine uygun olarak XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar kadın suçlular için ayrı birer hapishane yapılması mümkün olamamıştır. Hapishanelere ait kurumlar arası yazışmalar genellikle mevcut hapishane binaların tadilatına yönelik olmuştur. Tadilatı mümkün olmayan hapishanelerin ise yerine yenisinin yapılması ve bu hapishanelerde kadınlara da yer ayrılması uygun bulunmuştur.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emûriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 34. Gömlek No. 34. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emûriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 27. Gömlek No. 17. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emûriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 11. Gömlek No. 22. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>

- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 19. Gömlek. 6. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 16. Gömlek. 58. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 20. Gömlek. 96. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 12. Gömlek.82. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 32. Gömlek. 41. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 17. Gömlek. 6. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 20. Gömlek. 97. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 22. Gömlek. 8. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 21. Gömlek. 43. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 25. Gömlek. 36. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 22. Gömlek. 8. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 17. Gömlek. 6. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 19. Gömlek. 6. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 26. Gömlek. 28. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 40. Gömlek. 60. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 42. Gömlek. 45. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 21. Gömlek. 5. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti* [DH.MB.HPS.M]. No. 31. Gömlek. 40. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No. 156. Gömlek. 48. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No. 41. Gömlek. 35. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No.40. Gömlek.8. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No. 155. Gömlek. 35. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>

- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No.27. Gömlek.34. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No. 156. Gömlek. 7. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No.160. Gömlek. 57. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No.44. Gömlek.19. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No. 31. Gömlek. 36. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mebânî-i Emîriye ve Hapishaneler* [DH.MB.HPS]. No. 19. Gömlek. 6. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No. 974. Gömlek. 26. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dâhiliye Nezâreti idâre-i Umûmiye Ekleri* [DH.UM.EK]. No.67. Gömlek. 53. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No.159. Gömlek.58. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No.2484. Gömlek.126. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No.2237. Gömlek.19. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No.481. Gömlek.566. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No.1179. Gömlek.6. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No.579. Gömlek.72. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No.2251. Gömlek.14. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No.2178. Gömlek.63. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi* [DH.MKT]. No.2484. Gömlek.126. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dâhiliye Tesri-i Muamelât ve Islahat Komisyonu* [DH.TMIK.S]. No.60. Gömlek. 12. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Tahrirat Kalemi Evrakı* [DH.EUM.THR]. No.19. Gömlek.53. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Sadaret Mektubî Kalemi Meclis-i Vâlâ Evrakı* [A.MKT.MVL]. No.112. Gömlek.24. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Şûra-yı Devlet Evrakı* [ŞD]. No.1825. Gömlek.26. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Meclis-i Vâlâ* [MVL]. No. 711. Gömlek. 114. <https://www.devletarsivleri.gov.tr/>

Kitap ve Makaleler

- Akgündüz, Said Nuri. *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017.
- Akın Zorba, Hatice. “Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Antalya Hapishanesi’nde Tamir ve İnşa Faaliyetleri”. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 8/1 (Mart 2023), 34-88.
- Akın, Hatice. “Osmanlı Devleti’nde Hapishane Islahatına Dair 1893 Tarihli Bir Nizamname Önerisi”. *History Studies Volume 3/3* (2011), 23-36.
- Arslan, Recep. “20. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Hapishaneleri: Bartın Hapishanesi Örneği”. *Belgi Dergisi* 2 (19) (2020), 2116-2140.
- Artuk, Mehmet Emin - Alşahin, Mehmet Emin. “Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 21(2) (2016), 297-338.
- Aydın, Melihşah. “Tanzimat Sonrası Osmanlı Hukuk Sisteminde Hapishane Koşulları Açısından Mahkûm Hakları (1839-1920)”. *Adalet Dergisi* 2(69) (2022), 175-213.
- Bardakoğlu, Ali. *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 16, 1997.
- Bozkurt, Nurgül. “XX. Yüzyıl Başlarında Kütahya Hapishanesi’nin Genel Durumu”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/21 (2012), 261- 277.
- Budak, Özlem Muraz. “A Study on female Murderers in Ottoman Court Records”. The Research on History II. ISTES Organization (2023), 115-129.
- Çevik, Abidin - Çaycı, Muhammet Emin. Osmanlı Modernleşme Sürecinde Kadın Mahkûmlar İçin Erken Tahliye, Firar ve Af Uygulamaları: 1839-1918. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 23(1) (2023) 291-304.
- Çoban, Halil. “Osmanlı Devleti’nde Hapishanelerin Islah Çalışmalarına Dair Bir İnceleme: Ergani Madeni Umumi Hapishanesi (1860-1920)”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 23(2) (2023), 537-562.
- Dağ, Mustafa. “Osmanlı Taşrasında Bir Ceza İnfaz Kurumu: Mut Hapishanesi Örneği (1890-1920)”. *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ETÜSBED)* 15 (2022), 167-201.
- Daşcıoğlu, Kemal. “Osmanlı Arşivlerine Göre Sinop Hapishanesi’nin Durumu”. *Erdem* 51 (2008), 53-76.
- Demiryürek, Halim. *Osmanlı Hapishaneleri (1913-1914)*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı, 2019.
- Develioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi, 2010.
- Doğan, Fatma Karakaş. *Cezanın Amacı ve Hapis Cezası*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.
- Ercivan, Ahmet. “Osmanlı Devleti’nde Modern Hapishane Sürecine Geçişte Gerede Hapishanesi”. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 9/17 (2023), 85-96.
- Erim, Neşe. “Osmanlı İmparatorluğunda Kalebentlik Cezası ve Suçluların Sınıflandırılması Üzerine Bir Deneme”. *Osmanlı Araştırmaları IV* (1984), 79-88.
- Gümüş, Musa. “Osmanlı Devleti’nde Kanunlaştırma Hareketleri, İdeolojisi ve Kurumları”. *Tarih Okulu Dergisi* 14 (2013), 163-200.
- Güneş, Mehmet - Deve, Gözde. “Osmanlı Devleti’nin Son Dönemlerinde Manisa Merkez Hapishanesi (1870-1920)”. *Tarih ve Gelecek Dergisi* 9/2 (2023), 358-401.
- Hanilçe, Murat - Şeyhoğlu, Ersin. “Osmanlı Devleti’nde Bir Ceza İnfaz Kurumu Olarak Hapishaneler ve Kadınlar”. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4/2 (2020), 405-436.
- İpek, Nedim. “Canik Sancağı’nın Nüfusuna Dair Bir Değerlendirme”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 12/1 (1999), 29-45.

- Kızılkkan, Ayşe Ö. *Osmanlı'da Kadın Hapishaneleri ve Kadın Mahkûmlar (1839- 1922)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Öntuğ, M. Murat - Yılmaz, Banu. XIX. Yüzyılın Sonları-XX. Yüzyıl Başlarında Rize Hapishanesi'nin Genel Durumu. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi XVIII (69) (2021), 57-69.*
- Özçelik, Mücahit. "Mütareke Dönemi'nde Osmanlı Hapishanelerinin Durumu". *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi 14 (2011), 16-39.*
- Özlu, Zeynel. *Cenûbda Bir Şehr-i Medeniyet Behisni (Bethesna-Besni)*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Basımevi, 2015.
- Öztürk, Sevcan. *XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Kış 2020/I, 2116-2140.
- Poole, Stanley Lane. *Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1988.
- Poyraz, Özlem. "20. Yüzyılda Osmanlı'da Kadın Mahkûmlar". *Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın-1* ed. Osman Köse. 619-627, Canik Belediyesi, 2016.
- Tamgörgü, Ahmet Bulut. Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Galatasaray Tevkifhanesi. *VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi 5(1) (2020), 478-499.*
- Tan, Hakan. "Osmanlı Devleti'nde Hapishanelerin İslah Çalışmalarına Dair Bir İnceleme: Çarşamba Hapishanesi". *History Studies 12/3 (2020), 1057-1084.*
- Tekin, Saadet - Sevilay Özkes, Sevilay. "Cumhuriyet Öncesi Türkiye'de Hapishane Sorunu". *ÇTTAD VII/16-17 (2008), 187-201.*
- Tekin, Saadet. "Osmanlı'da Kadın ve Kadın Hapishaneleri". *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi 29/47 (2010), 83-102.*
- Temel, Mehmet. "XX. Yüzyılın Başlarında Menteşe Sancağı Hapishaneleri". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi 26 (2009), 109-135.*
- Temel, Mehmet. "Aydın Sancağında 1919'da İnşası Planlanan Kadın Hapishanesinin Müfredat Keşif Defteri ve Projesi". *Turcology Research 75 (2022), 537-548.*
- Tiryaki, Kerim. Son Dönem Osmanlı Hapishanelerinin Sıhhi İslahı; Salgınlar ve Önleme Çabaları. *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi 8 (2021), 429-458.*
- Türkkan, Hakan. XX. Yüzyıl Başlarında Gerede Hapishanesi. *Belgi 20 (2020), 2823-2840.*
- Uyanık, M. Zeki. *İslam Hukukunda Hapis Cezası ve Hapishane*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2017.
- Ünlü, Mucize. "Hapishane Reformu Sürecinde Canik Hapishanesini İslah Çalışmaları (1876- 1918)". *Samsun Araştırmaları*. Ed. Cevdet Yılmaz, 179-196. Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2007.
- Yıldız Uslu, Menekşe. "Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Ordu Kazası Hapishanesi". *Hacı Bektâş-ı Velî Anısına Türkiye ve Türk Dünyası Araştırmaları-VIII*. ed. Yunus Emre TANSÜ, 449-499. Ankara: İksad Yayınevi, 2021.
- Yıldız, Gültekin. *Mapusâne: Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni (1839-1908)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2012.
- Yıldız, Özgür. Osmanlı Hapishaneleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karesi Hapishanesi Örneği. *Akademik Bakış 9/17 (2015), 91-111.*

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BASKANLIĞI (BOA)

جسبانہ

جسبانہ کی تعداد	جسبانہ کی مقدار		جسبانہ کی قیمت		جسبانہ کی قیمت		جسبانہ کی قیمت		جسبانہ کی قیمت		جسبانہ کی قیمت	
	ازان	دکھ	ازان	دکھ	ازان	دکھ	ازان	دکھ	ازان	دکھ	ازان	دکھ
۴۶۹	۴	۴۶۰	۰	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴
۴۶۹	۴	۴۶۰	۰	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴

توقیفخانہ

توقیفخانہ کی تعداد	توقیفخانہ کی مقدار		توقیفخانہ کی قیمت		توقیفخانہ کی قیمت		توقیفخانہ کی قیمت		توقیفخانہ کی قیمت		توقیفخانہ کی قیمت	
	ازان	دکھ	ازان	دکھ	ازان	دکھ	ازان	دکھ	ازان	دکھ	ازان	دکھ
۴۸۱	۵	۴۷۶	۰	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
۴۸۱	۵	۴۷۶	۰	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵

درود جدولہ رقم اولیٰ اوزرہ لہر برون جسبانہ سہ اوھیوز کرمی طغوز سہ سہ ن سہ اوھیوز اوتوز سہ سہ دور
اولسان کلکینیک درنیوز آتسہ دست و توقیفخانہ وہ موقوفہ و موقوفین مقدار اوھیوز سکان بر موجودی سہ آتہ دن
دوراً قالینہ اکھتہیفہ اسبوجہ دل باتظیم تقدیم قندیل ہر دست

توقیفخانہ
توقیفخانہ

OSMANLI ARŞİVİ
DH.MB.HPS.M
11 22 1

DH.MB.HPS.M.00011.00022.001

Şekil 1: Trabzon Hapishane ve Tevkifhanesine Ait Mahkûm ve Tutuklu Miktarını Gösteren Cetvel (DH.MB.HPS.M.11/22).

ممالك عثمانیه موجود حبسخانهل ایچون داخلیه نظارته ویریلجک معلوماته دائرسوال ورقه سیدر .

ولایتک اسمی	طریقو	قضانک اسمی	جنوبه
لوانک اسمی	لوانک اسمی	حبسخانه تک خصوصی براسی وارسه آنک اسمی	یوقدر
نسیاه مخصوص حبسخانه وارمیدر .		یوقدر	ایجنک ضابطه ایجاب اولورده بی ایکن در
حکومتک مالیدر استیجارآمی استعمال اولتیور			
۳۲۹ سنهسی کانوز اولتک برنجی کونی موجود محبوسین عددی		ارکک	قادین
حبسخانه تک مبنی بولندی اراضیک محلنجه درجه اهریتی حکومت قوانعی داخلنده ویاخارجنده و حکومت دائرهسی مشتملاتندن اولوب اولدینی		۴۵	۶
حبسخانه تک مبنی بولندی اراضیک مقدار ذراعی [بالمساحه مکن اولدینی حاده تخمیناً]			جماعاً
حبسخانه تک مبنی بولندی اراضیک بهر ذراعت قبعی			۴۴
حبسخانه تک احوال عمومیه سنه دائر تعریفات : یکیدن یا بلق اقتضایدرمی تعمیرایله مطلوبه موافق رحاله افراغی ممکنیدر تعمیرات درجهسی و مطاعه مخصوصه			حکومه افران اولونا نه طار بر او طره به عبادت اولوب بعضاً سوتوقدن از همام و قوعید صیفه مد فدی جینه راند و قنوتی قید ایله اولوب نفس ایتمک و سایر قنوتی ظهورنده ده عیبه و ضعیفه شکلات هکلیک کجا حول و ضرورت بناؤ محمد برهستخان تک انسی الهی و لازم بولومنه و اولوب انسانی لزوم کور یا نه بجان بناسنک اولوب تقسیم قفسه اولند اکانوره ایضا ایجا سریعنه سون بولور لرکی و بیزر صوریه ایله مطوب بولنده به حاله افراغده امکان بولور لیس جینه اولوب ایضا عیای بی باز ۱۱ کلور بلق

OSMANLI ARŞİVİ
DH.MB.HPS.M
11 25 1-17

هلال مطبعهسی

DH.MB.HPS.M.00011.00025.001

Şekil 2: Hopa Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 yılına ait sual varakası (DH.MB.HPS.M.11/25).

٩٤ ممالك عثمانیه ده موجود حبسخانهلر ایچون داخیله نظارته وریله جک معلوماته دائرسوال وره قیسدر .

ولایتک اسمی	طربزه ولایت	قضانک اسمی	کلیت قضا
ولایتک اسمی	کوشنا : لوان	حبسخانه تک خصوصی براسی وارسه آنک اسمی	مخضول براسی بو قدر
نسایه مخصوص حبسخانه وارمیدر .		قضا مخضول حبس : بو قدر . بجورانه نسایه اسمی خانه سندم بولندیر مقدمه در . حبس : عمومی معلومند مالمده .	
حکومتک مالیدر استیجار آمی استعمال اولتیور		ارکک قادین جمآ	٤٠ ١ ٤٦
٣٢٩ سنه می کانون اولتک برنجی کونی موجود محبوسین عددی		حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک محلنجه درجه امیری حکومت قوناقی داخلمده و یاخارجنده و حکومت دائره می مشتملانندن اولوب اولدی	
حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک مقدار ذراعی [بالمساحه مکن اولدی حاله تخمیناً]		طوله ایچی رولدی	٩ ٦ ٢٤
حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک بهر ذراعک قیچی		بهر ذراعک قیچی	
حبسخانه تک احوال عمومی سه دائر تعریقات : یکیدن یا بلق اقتضا ایدرمی تعمیر ایله مطلوبه موافق رحاله افرانی تمکنیدر تعمیرات درجه می و مطالعه مخصوصه		حبس : قوناق و کتانا : ایسی اولوب مقابله بده غایر دیله اولیسی عادی اولوب تعمیر مطلوبه مواظف برهنگ افرانی کند . بیسه بیله کانی بوز خنده مقدور آند قانک طبان بآریکه مقدارن قالی بویور مجبور سه طریقه قدر یارکده اولوب سه بیله عیله قدر بر لولند ایله معلومند آید سخاوتی بیله بجه قادر سه صد بیله کیدی قوناق و کتانا : ایسی اولوب عیله عیله قدر سه دره عیله اولوب بیلدی براب مال الله بولند دره قدر نتیجه حبس : و هجده کتانه اولور . قضانک عادی اولوب اولوب بیله قدر کوره ایله قدر حبس : کافی اولوب بولنده عیله و قوناق معاظه ایدرمی الی بویور مجبوره بولند بهر ذراعک قیچی	

OSMANLI ARŞİVİ
DH.MB.HPS.M
11 25 1-14

DH.MB.HPS.M.00011.00025.001

Şekil 3: Kelkit Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 yılına ait sual varakası (DH.MB.HPS.M.11/25).

ممالك عثمانیه ده موجود حبسخانهل ایچون داخله نظارته ویريله جک معلوماته دائرسوال وره قیسدر .

ولایتک اسمی	قضانک اسمی	ریشه قضای
ولایتک اسمی	حبسخانه تک خصوصی براسی وارسه آنک اسمی	فروضی ایکی بوقدر
نسایه مخصوص حبسخانه واریدر .	نسایه مخصوص ایرو حبسخانه بوقدر ایجه حکومت قوناق تک نسایه قوناق برادر لورده بولنده برسیو	حکومت مالیه
حکومتک مالیدر استیجار آمی استعمال اولتیور	ازکک ۱۰۰ قادین ۶ جمعا ۱۰۰	۳۲۹ سنه سی کانون اولتک برنجی کونی موجود محبوسین عددی
حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک محلنجه درجه احمیق حکومت قوناقی داخلنده ویاخارجنده و حکومت دائره سی مشتملانندن اولوب اولندی	حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک مقدار ذرائع [بالمساحه مکن اولندی حاله تخمیناً]	ذرائع اراضیه ۱۸۸۸
حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک بهر ذرائع قبعی	حبسخانه تک مبنی بولندی اراضینک بهر ذرائع ۱۰۰ ۷۵	حبسخانه تک احوال عمومی سنه دائر تعریفات : یکیدن بالیق اقتضای ایدری تعمیر ایله مطلوبه موافق رحاله افرای ممکنیدر تعمرات درجسی و مطالعه مخصوصه
حبسخانه تک احوال عمومی سنه دائر تعریفات : یکیدن بالیق اقتضای ایدری تعمیر ایله مطلوبه موافق رحاله افرای ممکنیدر تعمرات درجسی و مطالعه مخصوصه	حبسخانه تک احوال عمومی سنه دائر تعریفات : یکیدن بالیق اقتضای ایدری تعمیر ایله مطلوبه موافق رحاله افرای ممکنیدر تعمرات درجسی و مطالعه مخصوصه	حبسخانه تک احوال عمومی سنه دائر تعریفات : یکیدن بالیق اقتضای ایدری تعمیر ایله مطلوبه موافق رحاله افرای ممکنیدر تعمرات درجسی و مطالعه مخصوصه

هلال مطبعی

DH.MB.HPS.M.00011.00025.001

Şekil 4: Rize Kazası Hapishanesi'nin Aralık 1913 yılına ait sual varakası (DH.MB.HPS.M.11.725).

